

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Gentrifikace v londýnské čtvrti Elephant and Castle z pohledu studentů

Bakalářská práce

Autor práce: Nikita Shabalin

Vedoucí práce: Mgr. Petr Gibas

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. května 2016

Nikita Shabalin

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Petru Gibasovi za vedení mé bakalářské práce, jeho cenné připomínky, návrhy a čas, který mi při vedení práce věnoval. Dále děkuji svým rodičům za podporu a příležitost studovat na této univerzitě. Také děkuji všem informátorům za poskytnuté informace a čas. V neposlední řadě jsem vděčný svým přátelům za podporu.

Obsah

Úvod.....	5
Teoretická část	8
1. Teorie gentrifikace.....	8
1. 1. Vymezení pojmu a teoretické koncepty	8
1. 2. Shrnutí.....	12
1. 3. Průběh gentrifikace	13
1. 4. Aktéři gentrifikace	15
1. 5. Důsledky gentrifikace.....	16
Praktická část.....	24
2. Metodologie.....	24
2. 1. Výzkumný problém.....	24
2. 2. Cíle výzkumu	25
2. 3. Výzkumná strategie	26
2. 4. Technika sběru dat	27
2. 5. Průběh výzkumu.....	28
3. Gentrifikace v Elephant and Castle	31
3. 1. Výsledky výzkumu	37
3. 2. 1. Změny místní infrastruktury (celkový vzhled čtvrti, architektura, doprava, podniky, zábava, zeleň)	37
3. 2. 2. Změny místního obyvatelstva (struktura, pocit komunity)	41
3. 2. 3. Budoucnost Elephant and Castle (představy, návrhy)	43
3. 2. 4. Shrnutí.....	45
Závěr.....	46
Seznam literatury	48
Přílohy	52
Návod na rozhovor	52

Úvod

Už dlouhou dobu se zajímám o města. A jelikož skoro po celý život bydlím ve městě, vždycky jsem byl zvědavý na to, jak tam všechno funguje. Město je systémem, který zahrnuje několik komponentů, které se vzájemně propojují, kontaktují a ovlivňují. Těmi komponenty mohou být různorodé funkce, které město plní, procesy v něm se odehrávající, všemožné styky aktérů města nebo aktérů a prostředí atd. Problémem je, že kvůli takovému velkému počtu elementů a kvůli složitosti jejich vztahů je těžké pojmout město v jeho celku. Navíc je potřeba tomu věnovat mnoho času. Proto jsem pro svůj výzkum mohl vybrat jenom jeden komponent.

O procesu gentrifikace jsem poprvé uslyšel cirka před třemi roky, když jsem si přečetl nějaký článek o moskevské „zlaté míli“ Ostožence. Bohužel se nenašla skoro žádná odborná literatura v ruštině, která by vysvětlovala a rozebírala tento pojem. Proto jsem začal číst literaturu především anglickou, abych měl nějakou představu. Z této literatury a obzvláště z článků v novinách datovaných rokem 2010 a později jsem se dozvěděl, že gentrifikace je všude kolem nás a že jsme pozorovateli obrovských změn, pokud jde o strukturu, vzhled města. Nejvíce článků se píše především o největších městech světa jako o místech, kde změny jsou nejvýstižnější. Z těchto jsem si vybral Londýn, konkrétně čtvrt' Elephant and Castle (o té jsem četl nejvíce a její obnova začala až v roce 2013 a probíhá dosud). Kromě toho jsem se chtěl dostat na novou úroveň poznání města a gentrifikace - osobní. Toho bych mohl dosáhnout, kdybych jel do Londýna nebo kdybych poznal tento proces skrz místní obyvatelstvo. Zvolil jsem druhou variantu, jelikož je pro mě snadněji proveditelná. Z toho obyvatelstva bych musel také vybrat jednu skupinu lidí, abych stihl provést výzkum a aby výsledky byly kvalitnější. Proto se budu dívat na proces gentrifikace skrz oči studentů, kteří mají přímý vztah s Elephant and Castlem: buď tam bydlí, nebo se brzy odtud stěhují. A důležité je, aby tam bydleli dostatečně dlouho: podle mě 4-5 let (nebo i více) by stačilo.

Na začátku je třeba definovat proces, o kterém se bude pojednávat v dané práci. Pojem „gentrifikace“ byl vytvořen britskou socioložkou Ruth Glass:

„Jedna po druhé mnoho dělnických čtvrtí Londýna byly obsazeny střední třídou (vyšší nebo nižší). Zchátralé, skromné domy z bývalých stájí a domky – dva pokoje v přízemí, dva v patře – byly převzaty, když vypršely jejich smlouvy o pronájmu. A staly se z nich elegantní, drahé rezidence. Větší domy viktoriánského období byly v úpadky a byly využívány jako ubytovny nebo pro jiné účely. V dnešní době mnoho z těchto domů jsou rozděleny do drahých bytů nebo do „velmi malých bytů“ (houseletů). Často aktuální sociální význam a hodnota takové bytové jednotky jsou nepřímo úměrné svému významu a každopádně nesmírně nafouknuté ve srovnání s bývalými úrovněmi ve své čtvrti. Jakmile se tento proces „gentrifikace“ začne v jedné čtvrti, rychle pokračuje, dokud všichni nebo skoro všichni představitelé dělnické třídy, kteří tam původně bydleli, nebudou odsunuti a dokud se sociální charakter čtvrti nezmění“ (Glass, 1964, s. xviii-xix).

Po relativně dlouhou dobu tato definice nevyvolávala žádné výčitky a byla brána jako obecně používané objasnění tohoto procesu. Později vyšlo najevo, že Ruth Glass popsala jenom jeden aspekt daného jevu. Proto se začaly objevovat jiné definice a názory, o kterých budu mluvit později. Kromě toho je gentrifikace komplikovaný proces, který je vnímán různě v závislosti na tom, kdo je pozorovatel. Proto je obtížné dát mu nějakou všestrannou objektivní charakteristiku.

Poprvé jsem uslyšel slovo „gentrifikace“ před třemi roky, a to ve spojení s obnovením jedné moskevské čtvrti ve vnitřním městě a výstavbou luxusní čtvrti Ostozhenka. Developeři říkali, že tato čtvrť nutně potřebuje opravu, že z toho projektu město bude mít ekonomické výhody a že bude udělán podle západních vzorů. Nevěděl jsem ale, že se kvůli němu musely zbourat desítky historických činžovních domů a kupeckých sídel. Důsledkem takové přestavby a restrukturalce bylo odstěhování původního obyvatelstva hlavně do moskevských periférií a občas i předměstí a následné zmizení tzv. „ducha staré Moskvy“. To jsem se dozvěděl jen poté, co jsem přečetl několik článků o gentrifikaci londýnské čtvrti Elephant and Castle o tom, jak se lidé stěhují do jiných měst, protože rada místního samosprávného městského obvodu nepřidělila dostačující částku peněz na koupi bytů v Londýně, a o tom, jak tam postupně mizí místní komunita. Tehdy jsem pochopil, že je to nejednoznačný proces a že je třeba ho lépe prozkoumat pomocí odborné literatury.

Práce je rozdělena do dvou základních částí. V první věnuji pozornost různým teoretickým konceptům, proč gentrifikace vzniká, kdo vystupuje jako její aktér a její důsledky. Druhá část je samotným výzkumem, kde mým úkolem bude odpověď na otázku, jak studenti bydlící v čtvrti Elephant and Castle vnímají procesy, které tam probíhají.

Teoretická část

1. Teorie gentrifikace

1. 1. Vymezení pojmu a teoretické koncepty

Pojem gentrifikace byl poprvé použit v roce 1964 britskou socioložkou Ruth Glass. Její definice je uvedena v úvodu této práce. Tímto termínem popsala proces přeměny čtvrtí vnitřního města, který se projevoval přívalem střední třídy a následným nahrazením dělnické třídy, která původně obývala určitou čtvrť. Za příklad si vzala Londýn, respektive Islington.

Jak píšou profesori Lees, Slater a Wyly, Glassové pojetí tohoto procesu je zakořeněno v komplikovanostech třídního rozdělení britské venkovské společnosti. Takže gentrifikace znamená nahrazení existujícího obyvatelstva gentry (anglickou nižší šlechtou). Glass označovala gentrifikaci jako komplexní urbánní proces zahrnující obnovení starého bytového fondu, přechod od nájemného vztahu k vlastnickému, vzestup cen na nemovitost a nahrazení původního obyvatelstva (dělnických tříd) nově se stěhující střední třídou (Lees, Slater a Wyly, 2008, s. 5).

Gentrifikace se na začátku objevila v největších kapitalistických městech jako Londýn nebo New York. Po čase se rozšířila do takových bývalých industriálních center jako Glasgow nebo Cleveland a pak dokonce i do menších tržních měst jako Lancaster a dokonce podle Neila Smitha i do Českých Budějovic (Smith, 2002, s. 439). Zároveň se častěji vyskytuje v jiných částech světa (například v Tokiu, São Paulu, v Kapském Městě nebo Šanghaji). V každém z nich gentrifikace probíhá jinak, ale všude má shodné základní rysy. Z výše uvedeného bychom mohli udělat závěr, že se gentrifikace stala globálním jevem.

Ted' vidíme, že zkoumaný proces měl několik fází. Abychom je mohli určit, musíme vědět, kde se nachází samotný počátek. Podle Smitha první snahou komplexně změnit městskou infrastrukturu byl projekt barona Haussmana, který zahrnoval zničení dělnické Paříže a její monumentální přestavbu (Smith, 1996, s. 32). Ve své knize uvádí citaci Engelse: „Když mluvím o „haussmannizaci“, myslím praktiku, která se teď stala běžnou, když se dělají průlomy v dělnických čtvrtích našich velkých měst, obzvláště v centrálně situovaných, bez ohledu na to, jestli tato praktika je realizována pro veřejné zdraví a zkrášlení nebo kvůli poptávce po nových prostorech nebo pro zlepšení dopravní infrastruktury“ (Engels, 1975, s. 71 in Smith 1996, s. 26).

Nicméně nemůžeme mluvit o nějakých systematických změnách nebo - jak je nazývá Smith - „zlepšeních“. V Londýně snad až do druhé světové války měly změny zřídka povahu. Stejně to platí i pro jiné evropské metropole jako Paříž s její *embourgeoisement*¹. Po válce pod záminkou opravení důsledků urbánního úpadku a zlepšení situace bytového fondu stát začal investovat do vnitřních měst, což celkově zhoršilo stav dělnické třídy. Tento proces Smith označil jako první etapu gentrifikace, která trvala do globální ekonomické recese roku 1973. Během druhé etapy trvající skoro do konce 80. let 20. století se gentrifikace vyskytla v nových městech, kde předtím neexistovaly žádné její náznaky. A většina snah místní správy byla zaměřena na aktivování soukromého trhu, což mělo za následek to, že gentrifikace nebyla kontrolována. Výrazným rysem druhé vlny je fakt, že gentrifikace pronikla do většího množství ekonomických a kulturních procesů na globální a národní úrovni. Pak ale začala nová recese, která vedla dokonce k degentrifikaci. Avšak po ní nastává nová, třetí etapa, během níž gentrifikace postihla nejen vnitřní město, ale i vzdálenější čtvrti, restrukturační a globalizace umožnily větším developerům se zapojit do procesu, zároveň upadá odpor dělnické třídy, jelikož hodně jejich představitelů je již odsunuto. Navíc je třeba zmínit i větší vtažení státu do tohoto procesu (Hackworth a Smith 2001, s. 466).

Když Ruth Glass kladla důraz na sociální aspekt gentrifikace a viděla to jako vzájemný vztah odsunuté dělnické třídy k přílivu střední třídy, Neil Smith tvrdil, že hlavní hnací silou gentrifikace je pohyb financí, i když nepopírá to, že tento proces má zjevný třídní charakter. Ve své knize *The New Urban Frontier: Gentrification and the revanchist city* skotský geograf ji

---

¹ Proces asimilace představitelů dělnické třídy ve střední třídě

charakterizuje jako „proces, v jehož důsledku chudé a dělnické čtvrti ve vnitřním městě jsou renovované pomocí přílivu soukromého kapitálu a střední třídy nakupující a pronajímající majetek. To jsou čtvrti, které dřív prožívaly snížení objemu investic a hromadný odchod střední třídy“ (Smith 1996, s. 30). Smith tvrdil, že rozdílem mezi procesem gentrifikace, který v roce 1964 byl zkoumán Ruth Glass v Londýně, a gentrifikací v dnešní době, je to, že příčinou procesu v půlce 20. století bylo investování do nemovitostí jednotlivými soukromými aktéry, kteří byli nezávislí jeden na druhém, a v současné době se gentrifikace stala globalizovanou strategií urbánní obnovy v mnoha městech po celém světě.

Za jednu z příčin gentrifikace Smith považuje suburbanizaci, jelikož jsou navzájem propojeny. Říká, že se kvůli suburbanizaci centra akumulace kapitálu přemístila hlavně do předměstí, proto vnitřní města zůstala bez investic, což vyvolalo jejich chátrání a snížení tržní ceny nemovitého majetku a ceny nájemného (Smith 1996, s. 37).

Avšak Smith je známý především díky navržení teorie rent-gap². Tato teorie tvrdí, že rozvoj gentrifikace závisí na rostoucím rozdílu mezi potenciální hodnotou majetku ve vnitřním městě „při nejlepšímu využití“ a reální hodnotou tohoto majetku. V důsledku tohoto procesu se otevírá rostoucí rent-gap³. Toho se ujímají developeři, realitní kanceláře a ti, kdo disponují investicemi, za které by mohli koupit nemovitost v znevýhodněném vnitřním městě. Rent gap se rozšiřuje a zvětšuje, když nikdo do něj neinvestuje. Takovým způsobem tento majetek chátrá do momentu, kdy se objeví potenciální investor, který by tento majetek obnovil. „Gentifikace nastává v okamžiku, kdy ta mezera je dostatečně velká, aby bylo možné do ní investovat, tudíž koupit budovy a pozemky co nejlevněji, zaplatit za náklady na stavbu a následně mít nějaký zisk z konečného produktu, který bude prodán za prodejní cenu“ (Smith 1996, s. 65). V důsledku máme opravený celý nebo velkou část bytového fondu a celé infrastruktury. Je předpokládáno, že se gentrifikace začíná v místech, kde rent gap je největší a kde se očekávají maximální příjmy, proto se nejprve jedná o centrum nebo oblasti vedle něj a vnitřního města. Takže Smith vysvětloval gentrifikaci jako proces, díky kterému například developeři mohou mít zisk pomocí výhodného reinvestování. Takové možnosti se vyskytují v případě, kdy investice nejsou vyrovnané, proto kapitál koluje a nedostává se do určitých oblastí města, což má za

---

² Mezera nájmu

³ Rozdíl mezi potenciální a současnou hodnotou majetku

následek, že půda v takových oblastech je znevýhodněna (Slater 2011, s. 574).

Navržená teorie měla jak příznivce, tak i protivníky. Tak jedním z těch, kdo kritizoval postoje Smitha, byl Steven C. Bourassa. Ten tvrdil, že je složité aplikovat tuto teorii na nějaký reálný příklad. Problém spočívá v tom, že teorie je zčásti založena na abstraktním konceptu „nejlepšího využití“, který skoro nelze změřit (Bourassa 1990, s. 458).

Avšak ve své nedávné knize, kterou napsal ve spolupráci s dalšími autory, Neil Smith ukazuje, že, když budeme srovnávat gentifikaci 60. a 70. let s gentifikací soudobou, najdeme spoustu důkazů toho, že se charakter a rysy procesu změnil. Smith říká, že na začátku gentifikace probíhala ve vnitřním městě, ale s časem se rozšířila do přiléhajících oblastí. Kromě toho se tento proces objevuje i v menších městech a na všech kontinentech. Další změnou je to, že zatímco se stát čím dál víc zapojoval do řízení a nasměrování procesu, gentifikace se stávala plánovitější. To je dáno tím, že stát obvykle má dalekosáhlejší perspektivy než jednotliví gentifikéři nebo i developeři. Následujícím rysem je jakási demokratizace gentifikace. Smith předpokládá, že pohyb lidí také přispívá ke globalizaci a pak tvrdí: „Někteří z nich (imigrantů) se mohou pokládat za gentifikéry menšího měřítka. Jejich globalismus se stal částí globalizace gentifikace“ (Berg, Smith, Breznik, Uitermark 2009, s. 23). A čtvrtou odlišností je zvětšení rozsahu gentifikace. Jako příklad uvádí Čínu a Peking, kde při obnovení některých čtvrtí města a celé jeho transformace bylo odsunuto šest set tisíc až milion obyvatel (Berg, Smith, Breznik, Uitermark 2009, s. 21 - 23).

Neil Smith ale nebyl jediným teoretikem gentifikace. Jeho významným antipodem v debatě o tomto procesu je velšský geograf David Ley se svou teorií, která klade důraz na spotřební faktory (oproti teorii Smitha, kde výrobní faktory jsou důležitější). V první části této teorie, která byla navržena a sepsána Leyem v roce 1981, se tvrdí, že příčinou gentifikace jsou strukturální změny velkých měst, které zahrnují změny ve způsobech výroby. Tudíž více a více lidí pracuje ve službách, které jsou situovány převážně v centru města. Proto se lidé, kteří dřív sídlili většinou kolem manufaktur, stěhují do oblastí poblíž centra, a tak přechází z dělnické třídy do třídy „kravatáků“, jejichž finanční, kulturní a služební průmysl je situován ve větších městech (Ley 1981, in Hamnett 2003, s. 2402).

Z toho vyplývá druhá část teorie a zároveň další příčina gentrifikace. Podle Leyho (1980) je to, že „kvůli změně složení tříd se změnila i kulturní orientace, preference a pracovní model střední třídy“ – (Ley 1980, in Hamnett 2003, s. 2402). Pro ně je praktičtější bydlet ve vnitřním městě, jelikož mohou uspokojit své potřeby zpravidla v centru města, než každý den za tímto účelem dojíždět ze vzdálených předměstí. Oproti Smithovi (2002), který zkoumá gentrifikaci spíše ve větším, globálnějším měřítku, Ley ukazuje, že se tento proces vztahuje především na jednotlivce. Protože se jedná o teorii ze spotřební stránky, příčinou jsou potřeby obyvatel a jejich preference. Ty potřeby bychom mohli popsat jako: „odmítnutí vnímané „neautentické“ kulturní homogenity a sterility předměstských částí ve prospěch „čtvrtí s charakterem“ ve vnitřním městě s osobitou architekturou, společenskou a kulturní rozmanitostí a blízkostí centra a možnostem trávení volného času“ (Ley 1986, s. 521). Ve své teorii Ley mluví o nové střední třídě. Sám ji nazývá kulturní novou třídou. Je to třída, která má za účel zlepšení kvality života, a to nejen z ekonomického hlediska. Ley tvrdí, že gentrifikace je novou fází urbánního vývoje, kde faktory spotřeby, specifický estetický náhled nové třídy na město vyžadují novou urbánní strategii než suburbanizaci (Ley 1996, s. 15), která by nebyla zarámována vysvětleními procesu, které zdůrazňovaly produkční charakter gentrifikace a roli dynamiky vývoje trhu v oblasti stavebnictví.

1. 2. Shrnutí

Takže teď vidíme, že Smith rozebíral gentrifikaci ze strany nabídky a Ley na ni nahlížel spíše ze strany poptávky. Ovšem existovaly i jiné teorie. Příkladem je Redferново vysvětlení (1997), kde tvrdí, že gentrifikaci umožnila dostupnost a zlevnění reálných cen tuzemských technologií a snížení nákladů na obnovení starých domů 19. století podle standardů 20. století. Redfern myslel, že by bylo možné objasnit tak složitý proces gentrifikace schopností obnovení domů. Podle Hamnetta je to důležitá připomínka, ale je to spíše nezbytný než dostačující faktor pro gentrifikaci: „Kdyby neexistovala nabídka gentrifikovaného majetku a poptávka po něm, samotné tuzemské technologie by pravděpodobně nezpůsobovaly gentrifikaci“ (Hamnett 2003, s. 2404).

Vzniká problém, jaké objasnění tohoto jevu je nejuplněnější a nejsprávnější. Odpověď je – žádné. Protože každé z nich má své jak silné, tak i slabé stránky. Navíc bychom mohli říct, že ani

Smith, ani Ley neříká, že gentrifikace je důsledkem jenom ekonomických změn nebo jenom sociálních posunů a změn preferencí obyvatel. Neil Smith nepopírá sociální aspekt procesu ve své práci o gentrifikaci v New Yorku a David Ley neignoruje ekonomické transformace kanadských měst, která napomohla gentrifikaci. Proto úplně souhlasím s Leyem (2003), který myslí, že spolehlivé vysvětlení gentrifikace v jakémkoliv kontextu musí uznávat důležitost jak faktoru spotřeby navrženého Leyem, tak i faktoru produkce navrženého Smithem a ukázat, jak vzájemně spolupůsobí, že se pak ve čtvrti objevují náznaky nerovnosti (Ley 2003 in Slater 2011, s. 575).

1. 3. Průběh gentrifikace

Jak ukazuje Slater, „gentrifikace se obvykle objevuje v oblastech, kde předcházející nedostatek investic do urbánní infrastruktury vytváří možnosti pro výhodnou renovaci. [...] Také se objevuje ve společnostech, kde ztráta zaměstnání ve výrobě a zvýšení zaměstnání ve službách vedou k růstu počtu profesionálů, představitelů střední třídy uvažujících o bydlení v centrálním městě a odmítajících bydlení v předměstích“ (Slater 2011, s. 472). Obyvatelé takových městských částí, kteří bydlí v levných, ale zároveň architektonicky lákavých historických budovách situovaných vedle center měst nebo míst koncentrace administrativních budov, se budou muset zřejmě odstěhovat jinam. Právě z výše uvedených důvodů budou tyto budovy s velkou pravděpodobností gentrifikovány. Stejně tak budou gentrifikováni i jejich obyvatelé, kteří jsou vůči gentifierům ekonomicky a politicky bezmocní. Je tu více příčin, proč takoví lidé bydlí v těchto domech, například levné nájemné, pro někoho může mít určitá čtvrť historický nebo emocionální význam. Možná si vůbec nevybírali, kde bydlet, ale stejně tímto způsobem vzniká chudé vnitřní město. Většina těch, které zasáhla gentrifikace, je na okraji nebo není na pracovním trhu: senioři, ženy na mateřské dovolené, dělnická třída a nezaměstnaní, kteří se nacházejí na hranici chudoby (Beauregard 1997).

Jako mnoho ekonomických procesů (a gentrifikace je zčásti ekonomickým procesem) také proces obnovení čtvrti prochází různými etapami a vždy má různou intenzitu. Proto bych teď probral teorii vývoje gentrifikace od Jasona Hackwortha a Neila Smitha. Dřív jsem ten názor zmiňoval a trochu popisoval, ale podle mě je zapotřebí ho rozebrat podrobněji. Jejich teorie obsahuje tři fáze. Autoři také ukazují, že mezi nimi je vždy přechodné období. První etapa se

začala někdy v šedesátých letech a skončila kvůli ekonomické recesi v roce 1973. Autoři charakterizují gentrifikaci dané doby jako zřídkaovou a vedenou státem. Je to proto, že se tento proces objevil v nejrozvinutějších městech, a proto byl velice lokalizovaným jevem. Navíc tyto obnovy bytového fondu často byly financovány veřejným sektorem. Gentrifikaci také napomáhala činnost vlády, která prováděla obnovení čtvrtí s úpadkem urbánní struktury, což patrně zhoršilo situaci dělnické třídy.

Recese roku 1973 byla důvodem jak k zakončení první fáze, tak i k vypuknutí druhé vlny gentrifikace. Jelikož se zase objevil nedostatek investic ve vnitřním městě, muselo se do toho zase investovat. Druhá etapa je charakterizována velkou expanzí: „Ve městech, která zatím nezažila gentrifikaci, se realizovaly dalekosáhlé strategie přitahování investic“ (Hackworth a Smith 2001, s. 466). Jelikož se proces obnovení čtvrtí rozšiřoval po světě, začal čím dál více pronikat do různorodých ekonomických a kulturních procesů. Dalším rysem druhé etapy je odpor místního obyvatelstva a aktivistů, který ale už tehdy neměl žádný smysl, protože se gentrifikace rozjela natolik, že dočasně ji mohl zastavit jenom krach akciového trhu, který v roce 1989 způsobil krach trhu nemovitostí a celé ekonomiky USA.

Někteří mluvili o degentrifikaci, ale v roce 1993 hromadné investice do vnitřní části měst spustily třetí vlnu gentrifikace. Hackworth a Smith tvrdí, že ta poslední etapa se liší od dvou předchozích ve čtyřech aspektech. Za prvé během třetí vlny se gentrifikace nerozšiřuje jenom v rámci vnitřního města, ale vychází za jeho hranice do vzdálenějších čtvrtí. Za druhé globalizace na trhu nemovitostí zatáhla do procesu větší developery. Za třetí tyto developeri začali řídit proces investování (dřív developeri přicházeli do již obnovené čtvrti). Za čtvrté stát hraje větší úlohu a „napravuje“ proces (Hackworth a Smith 2001, s. 466-468).

Hackworth a Smith popsali jenom tři stupně procesu, a to v roce 2001. Proto můžeme předpokládat, že třetí fáze možná již skončila a nastala fáze následující. Lees, Slater a Wylie uvádí případ New Orleansu, který podle nich právě prochází čtvrtou fází. V srpnu roku 2005 byl New Orleans postižen hurikánem Katrina, který pak způsobil katastrofální záplavy. V jeho důsledku byla větší část města zaplavena a v New Orleansu se objevily čtvrti, které potřebovaly opravu. Proto byly z federálních rezerv městu přiděleny desítky miliard dolarů na obnovení některých z nich. Tyto peníze budou předány hlavně majitelům poškozených nemovitostí,

zatímco práva nájemníků jsou skoro úplně ignorována. Na závěr autoři konstatují: „Možná je ještě příliš brzo na to, abychom mohli správně posoudit o New Orleansu po Katrině a jeho vlivu na gentifikaci v jiných městech nebo o tom, jestli je tu opravdu osobitá čtvrtá vlna, která se odchýlila od základních tendencí rozebraných Hackworthem a Smithem (2001). Ale počáteční náznaky nejsou povzbudivé“ (Lees, Slater, Wyly 2008, s. 186).

1. 4. Aktéři gentifikace

Z definic, příčin a etap gentifikace vyplývají její aktéři. Všichni byli již zmíněni dříve, ale je třeba je strukturovat. Obvykle se mluví o čtyřech aktérech, ale všichni se během času nějak přetváří a mění.

První skupinou tohoto procesu jsou tzv. gentifikovaní neboli původní obyvatelstvo. Na začátku ve vnitřním městě vedle manufaktur bydleli dělníci, tzv. modré límečky. Mínení říká, že je to společenská vrstva, pro kterou je typická nižší úroveň vzdělanosti.

Druhou skupinou, která je jakýmsi oponentem té první, jsou gentifieři nebo gentifikanti⁴. Soustava této vrstvy je vždycky jiná, protože se mění i podmínky, za kterých se uskutečňuje gentifikace (viz vlny gentifikace). Na začátku to byla obyčejná střední třída, která si kupovala levné nemovitosti. Šlo zpravidla o mladý pár bez dětí nebo svobodné lidi, kteří pracují převážně ve službách. V dnešní době se mluví spíše o „nové“ střední třídě nebo o „emancipovaném“ gentifierovi. Tato třída se nachází mezi bohatou a chudou třídou a vyznačuje se „schopností využívání emancipačního potenciálu vnitřního města a vytváření nového kulturně sofistikovaného zlomku urbánní třídy, jež je méně konzervativní, než „stará“ střední třída“ (Lees 2000, s. 396).

Kromě toho značnou částí této skupiny jsou ženy, které v dnešní době mají mnohem více příležitostí pro dosažení vyššího vzdělání. Jelikož nejvíc služeb je koncentrováno v centru města, gentifieři jsou nuceni hledat levné bydlení ve vnitřním městě, aby neměli daleko do práce.

---

⁴ Ten, kdo se stěhuje do vnitřního města a tím nahrazuje původní obyvatelstvo.

Ze Smithovy teorie rent-gap můžeme odvodit, že závažnou roli hrají také developeři a realitní makléři, kteří spekulují na poptávce a provokují růst cen a následně usnadňují rozšíření gentrifikace.

Dalším aktérem jsou stát a jiné subjekty jako účastníci administrativního řízení. Například v takovém subjektu jako New Yorku je zakázáno zvyšovat nájemné víc než na několik procent (podle různých typů smluv) (Urstadtův zákon) (Lansford, přístup 15. března 2016). Mimoto město nebo stát mohou organizovat soutěž na renovaci nebo přestavbu čtvrti, což je zčásti případ Elephant and Castle.

1. 5. Důsledky gentrifikace

Již dříve se v této práci objevily různé efekty gentrifikace. Pod vlivem tohoto procesu se čtvrti nepochybně mění, a to v různých aspektech. Také stojí za zmínění, že gentrifikace působí na město jak negativně, tak i pozitivně. I když pro mnoho vědců je to spíš negativní proces, nemůžeme zapomínat na to, jaký přínos obnoveným čtvrtím přináší gentrifikace.

Ekonomické důsledky jsou snad nejprotichůdnější, protože pro někoho to znamená, že se jejich reálné ekonomické možnosti zhoršily a že v nejhorším případě musejí opustit své bydliště. Pro developery to znamená, že se jejich ekonomické postavení zlepšilo díky novým projektům. Za pozitivní důsledek gentrifikace můžeme považovat obnovení historických budov, které často symbolizují charakter města a představují jeho dějiny nebo i zvláštnosti místního stavitelství. Například v londýnské čtvrti Islington jsou to historické domy viktoriánského období, ve čtvrti Walworth jsou to početné sociální nemovitosti⁵ (Heygate Estate, Aylesbury Estate a jiné). Když mluvíme o zvláštnostech stavitelství, můžeme zmínit takové aspekty jako stavební materiál: ve skotském městě Aberdeen je typickým materiálem šedý granit, ze kterého je postaveno celé městské centrum, mnoho nejvýznamnějších budov Glasgow bylo postaveno z červeného pískovce a základním materiálem ve městě Bath je zlatý Bath Stone⁶. Za obnovením budov nebo i zároveň s ním obvykle jde obnovení celé infrastruktury. Tudíž se ve čtvrti opravuje městský veřejný prostor, díky tomu lidé vychází ven a napomáhají zlepšení

---

⁵ council estate

⁶ oolitový vápenec obsahující granulované zlomky uhličitanu vápenatého

pocitu komunity. Infrastruktura se zkvalitní i díky zvětšení množství zeleně. To všechno přiláká jak jednotlivé podnikatele, tak i velké řetězce. Ve čtvrti se budou otevírat kavárny, kina, obchodní centra, restaurace, služby, fitness centra. Právě proto původní funkce čtvrti může být nahrazena funkcí komerční. O tom napsala skupina Just Space Economy and Planning ve své příručce „London for all!“. „Ve mnoha částech Londýna bytový fond nahrazuje pracovní prostory, což vede k zvýšení počtu obyvatel a zmenšení počtu pracovních příležitostí a podniků. Místo polycentrického Londýna, který by se sestavoval z mnoha silných a různorodých propojených ekonomik, budeme mít monocentrický Londýn, kde centrální oblasti zaujmou dominantní postavení, kdy ostatní oblasti se budou víc a víc podobat obyčejným sídlištím.“ (Just Space Economy and Planning group 2015, s. 6-7).

Tento ekonomický rozkvět přináší s sebou růst cen služeb a růst nájemného. Následkem je vytlačení původního obyvatelstva. Když se mluví o vytlačení ve spojení s gentrifikací, obvykle se jedná o druhotné vytlačení. Ve svém článku „Gentrification and Displacement“ Citizens Housing and Planning Council popisuje druhotné vytlačení jako proces, během něhož „nové developerské projekty nebo gentrifikace spouští růst nájemného v čtvrti a tím nutí rodiny s nižšími příjmy se odstěhovat, protože si ti už nemohou dovolit tak velký nájemný plat. V extrémních případech je to doprovázeno pronásledováním nájemníků nebo úmyslným zadržováním služeb budovy...“ (Citizens Housing and Planning Council 2002, s. 1). Mezi důsledky vytlačení, a tudíž částečně i gentrifikace můžeme zařadit izolaci vytlačených, což občas vede k mentálním poruchám, dále je to delší cesta do práce, univerzity nebo školy. Jedním z nejtěžších následků pro starší generace je adaptace k novému místu bydlení, nové čtvrti, občas i městu. Kdo se nemůže adaptovat a přizpůsobit se novým podmínkám, cítí se osaměle, a jak již bylo řečeno izolovaně.

Ve svém článku z roku 2006 Newman a Wyly tvrdí, že měření vytlačení je „měřením neviditelného“ (Newman a Wyly 2006, s. 27). Dokonce jsem se setkal s takovým problémem, když jsem se rozmýšlel nad tím, jakou cílovou skupinu si vybrat. Nejprve jsem se chtěl zaměřit na lidi, kteří se odstěhovali z Elephant and Castle kvůli gentrifikaci, ale ukázalo se, že by to bylo těžko proveditelné.

Ten proces zase vyvolává jiný problém, a to je zmizení pocitu komunity, tzv. community spirit. Nejvýznamnějším vědcem, který se zabýval touto otázkou, je Amitai Etzioni. V rozhovoru s Richardem D. Heifnerem ho popsal jako „jev, kdy skupina lidí, která bydlí v jedné čtvrti nebo městě, projevuje morální, sociální a politický základ společnosti: to mohou být rodiny, školy, sousedé atd...“(viz literatura). Obzvláště se to projevuje v Londýně, kde každá čtvrť má svoji dějiny a svoji specifiku. Tyto čtvrti dřív byly v podstatě samostatnými vesnicemi nebo někdy samostatnými městečky⁷. Navíc se ukazuje, že ve čtvrtích, kde bydlí lidé s nižšími příjmy, obyvatelé mezi sebou komunikují více než lidé v luxusních částech města, proto v prvním případě obyvatelé pomáhají jeden druhému častěji. Takže když se podstatná část původního obyvatelstva stěhuje do jiných míst, pocit komunity mizí a vztahy mezi sousedy nabývají anonymnější povahy. Poškozuje se pocit komunity i to, že v důsledku gentrifikace ve městě vznikají komplexy s luxusními byty, které jsou často opatřeny bránou. Tak vznikají zóny, kam lidé, kteří nejsou místní, nesmí vstupovat. Následkem je, že obyvatelé jedné čtvrti mohou po dlouhou dobu nepotkávat své sousedy.

Politikové často myslí, že mohou vyřešit tento problém prostřednictvím sociálního smíšení⁸. Tato politika propojení chudších a bohatších vrstev v jedné čtvrti má jak zastánce, tak i protivníky. Jedním z hlavních přínosů je obnovení budov a celkový růst kvality městského prostředí, což je důsledkem toho, že se do čtvrti nastěhovaly bohatší vrstvy, které se snaží přizpůsobit své okolí podle sebe (Morris, Jamieson a Patulhy 2012, s. 12). Prvořadým cílem této politiky je vzájemná integrace sociálních skupin, jejich smíšení a sociální interakce. Avšak tohle se nedaří tak často: lidé mají tendenci komunikovat s lidmi spíš stejného sociálního postavení, zázemí a příjmu. Ve své studii Martine August ukazuje na to, že občas je sociální smíšení nástrojem přilákání potenciálních developerů nebo kupců. A udělají to tak, aby to vypadalo, že čtvrť je živá, že tam panuje harmonie. A dále zdůrazňuje citací Blomleyho, že ve skutečnosti „... politika sociálního smíšení může zvráceně prosazovat sociální vyloučení pomocí vyžádání odstranění „nežádoucích obyvatelů“ za účelem dosažení žádané sociální kompozice“ (Blomley 2004, s. 354 in August 2008, s. 91).

---

⁷ Borough

⁸ Social mixing

Slavným případem politiky sociálního smíšení je projekt HOPE VI ve Washingtonu. Základní idejí projektu bylo odstranění špinavých obytných domů, které se počítaly za dobré zázemí pro rozšíření kriminality, a jejich nahrazení řadovou zástavbou. Během provedení tohoto programu se ukázalo, že se staví méně, než se bourá, tudíž vzniká nedostatek bydlení. Také se předpokládalo, že místní obyvatelstvo bude plně začleněno do dění města, že tam bude plná konzultace a spolupráce různých aktérů. Ale nikdy nebyly zveřejněny předpisy, protože by byly „těžké na pozměnění“. Proto nebyl dostatek informací o tom, jak to má probíhat a jaké nároky má místní obyvatelstvo. Kromě toho bylo ve městě postaveno kvalitní bydlení, které bylo určeno pro původní obyvatelstvo. Ale jen menšina z těch, kdo se odstěhoval, se vrátila. To všechno vedlo k tomu, že program nedosáhl svého cíle, tudíž žádné sociální smíšení se neuskutečnilo a navíc hodně lidí se odstěhovalo jinam, jinými slovy byli vyloučeni (U. S. Department of Housing and Urban Development 2001).

Ve výsledku je zřejmé, že gentrifikace přináší jak pozitivní, tak i negativní změny. A důkazem této teze je tabulka sepsaná Rowlandem Atkinsonem a Garym Bridgem v roce 2005.

Pozitivní faktory	Negativní faktory
	Odsunutí obyvatelstva skrz navýšení nájemného a cen za nemovitost
	Druhotné psychologické náklady odsunutí
Stabilizace upadajících oblastí	Rozhořčení komunity
Zvýšení hodnoty nemovitostí	Úbytek cenově dostupného bydlení
	Neudržitelný spekulativní růst cen nemovitostí
Snížení míry nezaměstnanosti	Bezdomovectví
Zvýšení místních fiskálních příjmů	Větší podíl místních výdajů pomocí lobbingu/výřečnosti
Povzbuzení a zvýšení životaschopnosti dalšího rozvoje	Odsunutí výroby a obchodu
	Zvýšení cen služeb a jejich změna

Snížení suburbanizačního růstu	Odsunutí a poptávka po bydlení potlačuje bližší chudé oblasti
Zvýšení úrovně sociálního smíšení	Ztráta sociální rozmanitosti
Obnovení nemovitostí se státním sponzorstvím a bez něj	Existence prázdných bytů a úbytek obyvatel v gentrifikovaných oblastech

Zdroj: Rowland Atkinson a Gary Bride. *Gentrification in a Global Context: the New Urban Colonialism*, s. 5. 2005. Routledge In Loretta Lees, Tom Slater a Elvin Wyly, *Gentrification Reader*, s. 196. 2008. Routledge

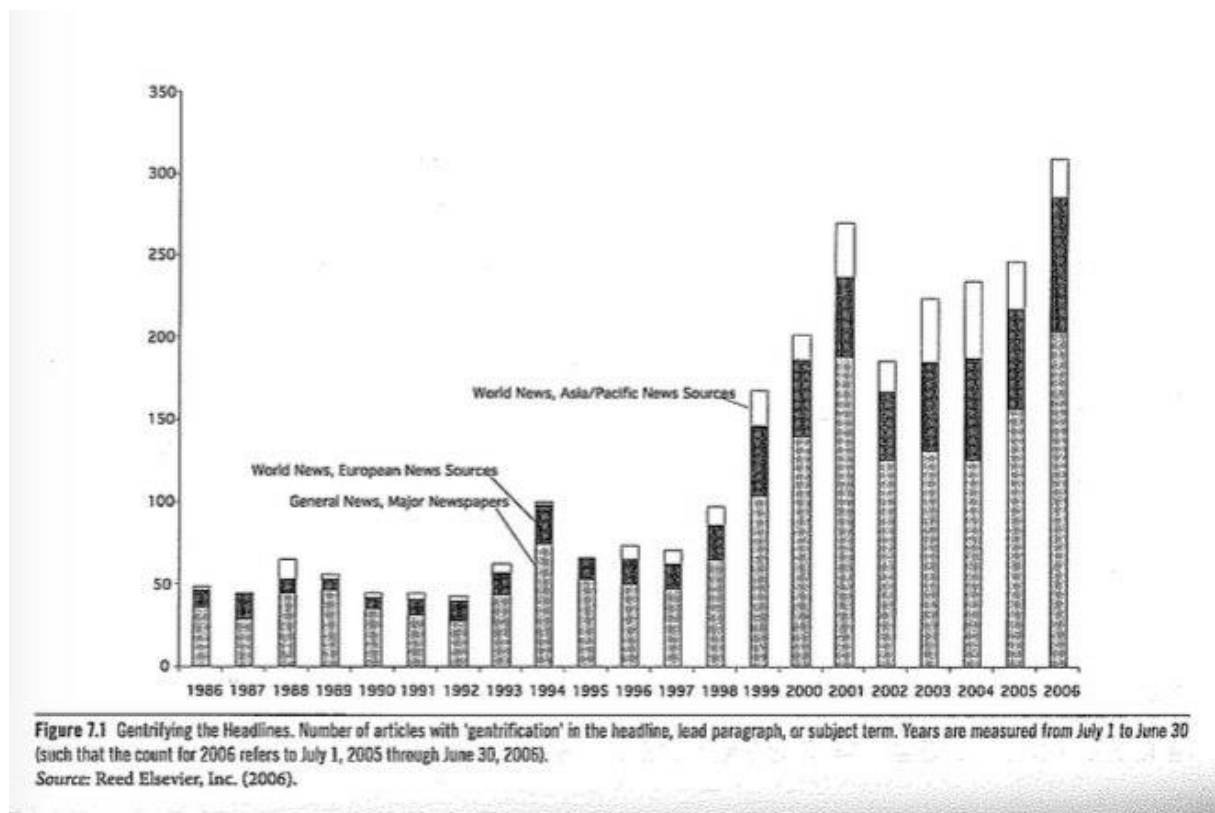
Můžeme si všimnout, že se v literatuře pro popsání gentrifikace často používá termín revitalizace a tím se přirovnává první jev k druhému. Ve skutečnosti je tam velký rozdíl. Když se jedná o zlepšení infrastruktury čtvrti bez žádných nežádoucích účinků ve formě vytlačení obyvatelstva, mluvíme o revitalizaci. Andrew C. Helms nazývá ten jev ležícím zlepšením⁹. Ten typ rozvoje čtvrti se vyznačuje postupností, skoro neviditelností, nepřetržitostí a předvídatelností (Helms 2003, s. 475). Existuje několik modelů revitalizace a všechny mají společné prvky. Tak podle Jasona Reesa se čtvrti, které podlely revitalizaci nebo - jak on ji nazývá - zdokonalení, obnovují a zvyšuje se kvalita života, což leží v samotné definici procesu, dále přetváří obytnou oblast ve smíšenou, kulturně rozmanitou komunitu, zlepšuje se kvalita služeb a otevírají se nové podniky, což zaručuje snížení úrovně nezaměstnanosti mezi obyvateli a větší možnosti pro rozvoj svého byznysu (Reese 2004, s. 2). Teď je zřejmé, že ve skutečnosti gentrifikace zahrnuje v sobě revitalizaci a je složitějším procesem, který má stejné cíle, ale trochu jiné metody, aspekty, které pak ji od revitalizace odlišují.

Vzhledem k tomu, že existuje tolik teorií gentrifikace, tolik objasnění jejího původu, příčin, průběhu a důsledků, nemůžeme s jistotou říct, jakým způsobem se bude rozvíjet tento proces v budoucnosti. Sami vědci si nejsou jistí, co se bude dále dít s vnitřním městem. Během více než padesáti let své historie gentrifikace měnila svůj tvar, proto by bylo logické očekávat, že se v budoucnosti objeví další faktory podmiňující daný proces, další aktéři, kteří se ho budou účastnit. S časem se proces stává čím dál komplikovanějším. Navíc gentrifikace je široce rozšířena Evropě a Severní Americe, ale v Africe nebo třeba i v Rusku tomu tak není. Proto

---

⁹ Incumbent upgrading

země druhého a třetího světa pravděpodobně budou procházet stejnými fázemi procesu jako Evropa a Severní Amerika a to zaručí jeho přetrvávání v čase. A nemáme žádné předpoklady k tomu, abychom mohli myslet, že aktuální vlna gentrifikace, buďto třetí nebo čtvrtá, skončí někdy brzy, protože zatím nepozorujeme žádné recese nebo ekonomické posuny.

Obrázek č. 1. Gentrifikace novinových titulků. Číslo článků se slovem „gentrifikace“ v novinovém titulku, vedoucím odstavci nebo když termín vystupuje jako téma článku. Měření bylo provedeno od 1. července do 30. června. Zdroj Reed Elsevier, Inc. 2006. In Loretta Lees, Tom Slater a Elvin Wyly, *Gentrification Reader*, s. 244. 2008. Routledge.

Jako důkaz toho, že gentrifikace neskončí v předvídatelné budoucnosti, může sloužit tento graf (obrázek č. 1), který znázorňuje, kolikrát se slovo „gentrifikace“ objevilo v novinách ročně. Můžeme s jistotou říci, že by sloupek 2015 byl nejvyšší, protože gentrifikace má čím dál globálnější charakter, čím dál tím víc lidí o ni píše a zkoumá ji. Velkou komplikací v teoretickém zakotvení teorií o budoucnosti gentrifikace je to, že v každém jednotlivém případě má svoji povahu. Například slouží jako finanční centrum celé Evropy, proto všechny velké společnosti tam mají svoji kancelář. V posledně jmenovaných pracují top manažeři,

ředitelé a jiní zaměstnanci. Takovým způsobem britské hlavní město přitahuje profesionály s vysokou kvalifikací. Co je specifické, docela často tito lidé nepochází z Londýna nebo i ze Spojeného království, proto musejí sehnat bydlení a tak určitým způsobem napomáhají gentifikaci a přispívají akumulaci financí ve městě. Chris Hamnett k tomu dodává: „Jestli Londýn ztratí svoji pozici vedoucího finančního centra Evropy, ačkoli se to zdá nepravděpodobné, to by vedlo k značnému oslabení ekonomického základu města a velikosti a kupní síly střední třídy“ (Hamnett 2003, s. 2422). Právě v roce 2016 se představí taková možnost: referendum o členství Spojeného království v EU. Mezinárodní organizace a banky nepochybně přemístí svoje centrály do jiného města, specialisti se také přestěhují, což bude mít za následek odtok financí a zmenšení střední třídy. To znamená, že cizinci už nebudou chtít investovat do bydlení v Londýně a na ostrově, tím pádem ceny na bydlení budou klesat. „Finanční služby představují do 10 % hrubého domácího produktu země. Je to také 10 % HDP... Jestli Spojené království odejde z EU, země bude muset znovu vyjednat podmínky jakéhokoliv přístupu k jednotnému trhu, a to i se soupeřícími finančními centry jak v EU, tak i za jejími hranicemi - včetně New Yorku, Hongkongu a Tokia mimo Evropu a Frankfurtem nad Mohanem a Dublinem uvnitř ni, které budou chtít využít nejistoty“ (Daniel Boffey, Toby Helm a Lisy Bachelor 28. února 2016).

Tak vidíme, že existuje hodně různých názorů na gentifikaci, protože všichni nahlíží na ten proces z různých perspektiv a zkoumají různé aspekty. Ruth Glass vidí v tomto procesu třídní charakter, oproti ní Neil Smith klade důraz na ekonomické faktory a pohyb financí, když David Ley říká, že právě spotřební faktory, změny ve způsobech výroby a následná změna preferencí a kulturní orientace umožňují gentifikaci. Avšak všichni uznávají, že podstatnou roli hrají jak ekonomické, tak i sociální faktory, tudíž vždy jde o jejich kombinaci, jen že se každý zaměřuje na jeden z nich. Gentifikace se může objevit v oblastech převážně vnitřního města s nedostatkem investic nebo tam, kde dochází k nárůstu střední třídy. Takovým způsobem vzniká střet zájmů aktérů procesu. Zpravidla ho zúčastní čtyři aktéři: gentifikovaní, tudíž původní nebo vytlačené obyvatelstvo, gentifieři, kteří jsou představeni střední třídou, mladými rodinami, umělci, developeři a realitní makléři a stát a jiné administrativní struktury. Jelikož vědci různě pojímají příčiny gentifikace a samotný proces, mají odlišné představy i o důsledcích. Tak existují jak pozitivní, tak i negativní dopady: obnovení čtvrti, jejího vzhledu,

infrastruktury, následný růst cen, nájemného, z toho vyplývá takový nežádoucí účinek jako vytlačení původního obyvatelstva. Charakteristickým rysem gentrifikace je také to, že je těžké odhadnout směr jejího vývoje, protože v jednotlivých městech, zemích, kontinentech existují místní zvláštnosti, které mohou jinak nasměrovat průběh gentrifikace. Kromě toho se může objevit nový aktér procesu a také ovlivnit její podobu. Ale dá se říci, že v předvídatelné budoucnosti proces bude pokračovat

Praktická část

2. Metodologie

2. 1. Výzkumný problém

Praktická část mé práce se zaměřuje na londýnskou čtvrť Elephant and Castle. Z názvu této práce vyplývá, že jsem zkoumal názor studentů na problém gentrifikace, která tam probíhá přibližně posledních pět let, jaký mají vůči ní postoj, jaká vidí řešení situace a jak si představují budoucnost čtvrti.

Můj výzkum byl proveden na základě teoretické části, kde jsem se pokusil důkladně popsat hlavní definice a základní teorie gentrifikace. Jako hlavní výzkumný problém jsem ve svém projektu zvolil otázku: Jak proces gentrifikace ovlivnil londýnskou čtvrť Elephant and Castle? Tento obecnější problém jsem dále rozpracoval do tří hlavních výzkumných otázek.

První dvě otázky jsem si zvolil pomocí článku Ludka Sýkory, kde tvrdí: „Prostorová struktura města je tvořena dvěma základními složkami: fyzickým a sociálním prostředím. Fyzické prostředí je tvořeno přírodním prostředím a zástavbou, které tvoří hmotný základ pro realizaci rozmanitých lidských činností. Sociální prostředí tvoří lidé ... a jejich různorodé aktivity“ (Sýkora 2001, s. 196).

Proto se první výzkumní otázka týkala pohledu studentů na infrastrukturní změny (architektura, doprava, podniky) vyvolaných daným procesem. Pojednávalo se o proměnách celistvého vzhledu čtvrti, o příkladech bourání sociálního bydlení¹⁰ (včetně proslulého Heygate

---

¹⁰ Council housing

Estate) nebo jiných budov, o změnách v dopravě (úprava místního kruhového objezdu u stanice metra Elephant and Castle) a jak ony ovlivnily to, jak se lidé pohybují ve čtvrti. Potom se mluvilo o množství zeleně ve městě (včetně konkrétního případu urban forestu¹¹ v Aylesbury Estate nebo v Heygate Estate) a nakonec o takovém aspektu infrastruktury, jako je obchod, a to jak malé podniky a obchůdky, tak i ohromné obchodní centrum Elephant & Castle.

Ve druhé výzkumné otázce šlo o názor studentů na změny místního obyvatelstva. Dotkl jsem se jeho struktury, tudíž vzájemných poměrů mezi původními a novými obyvateli, ze kterých zemí pochází, lidé převážně jakého věku tam bydlí a podobně. Součástí této výzkumné otázky je pochopit, jestli v Elephant and Castle stále existuje tzv. pocit komunity a sounáležitosti, protože dříve a možná i ještě teď byla tato čtvrť známa svojí kulturní a etnickou rozmanitostí a zároveň tímto pocitem.

Myslím, že tyto dvě otázky nestačí pro otevření tématu mé práce, proto jsem vybral třetí otázku pro úplnější pochopení jevu gentrifikace. Ta se týkala toho, jak místní obyvatelstvo vidí budoucnost Elephant and Castle. Myslím, že je to důležitý aspekt při zkoumání podobných komplexních sociálních jevů, protože v případě mého výzkumu to, jak si místní obyvatelstvo představuje budoucnost místa, kde se narodilo nebo bydlí, také ovlivňuje to, jak ho vnímá. To bezpochybně pomůže „pochopit“ tu čtvrť i těm, kdo tam nebydlí nebo kdo tam nikdy nebyl. Kromě toho bych se chtěl dozvědět, jaké metody odporu proti gentrifikaci by mohlo obyvatelstvo navrhnout nebo co by měli udělat místní úřední činitelé.

2. 2. Cíle výzkumu

Z problému a výzkumných otázek vyplývají cíle výzkumu. Hlavním cílem bylo zjistit, zda gentrifikace je pozitivní jev, který vede k blahobytu čtvrti a zlepšení života ve městě, nebo je to spíš naopak proces snižující kvalitu života původního obyvatelstva.

K dosažení hlavního cíle bych postupoval prostřednictvím dalších dílčích cílů.

- z názvu výzkumu vyplývá, že informátoři budou studenti, kteří jsou nějak spojeni s Elephant and Castlem. Proto jedním z cílů bylo prozkoumat, jak gentrifikace

---

¹¹ Masivní lesní porosty uvnitř bloků sociálních domů

ovlivnila jejich životy.

- dále na základě odpovědí studentů je třeba zjistit, jak oni vnímají ten proces.
- dalším cílem je zkoumání infrastrukturních změn v čtvrti, protože výrazně působí dojem z městské části a rovněž ovlivňuje celkovou představu místního obyvatelstva o místě, kde bydlí, protože se každý den setkávají s takovými elementy městské infrastruktury, jako jsou hromadná doprava, parky, chodníky, budovy, obchody atd.
- z předchozího cíle plyne další – prostudovat (zase na základě rozhovorů), jak se změnil obchod v Elephant and Castle, jaké podniky už nejsou, jaké ještě zůstávají a co se objevilo místo zmizelých restaurací a obchodů.
- kromě toho jsem prozkoumal, jaký názor mají informátoři na sociální změny, na to, jak se změnila soustava místního obyvatelstva.
- posledním bodem bylo zjištění budoucích plánů informátorů, jestli chtějí zůstat v čtvrti a jak si představují její budoucnost.

2. 3. Výzkumná strategie

Ke zkoumání problému jsem použil kvalitativní přístup. Provedl jsem studii, během které jsem podrobně popsal a rozebral několik malých případů (Hendl 2005, s. 103). V mojí práci každý informátor a jeho situace je případem, který je třeba prostudovat, abych je potom mohl srovnat a zanalyzovat situaci v Elephant and Castle. Cílem práce bylo pomocí kombinace významů vytvořit konceptuální model a vysvětlit fenomén gentrifikace na příkladu dané čtvrti.

Ve své studii jsem se zaměřil na skupinu studentů, kteří jsou nějak spojeni s touto čtvrtí, tudíž kteří tam stále bydlí. Na dosažení teoretické saturace jsem potřeboval poměrně malou skupinu informátorů (5 lidí). To, že jsem dosáhl teoretické saturace, jsem poznal tehdy, když z odpovědí informátorů přestaly vyplývat nové informace, které bych mohl použít pro výzkum, a když se jejich odpovědi začaly napodobovat. Jelikož tato skupina představuje jenom část lidí bydlících ve zkoumané čtvrti, nemůžu vztahovat závěry z výzkumu na celé obyvatelstvo Elephant and Castle. Mimoto cílem mojí práce bylo porozumět jejich názorům, sociálním situacím, jejich vnímání čtvrti, gentrifikace, důvodům, proč tam zůstávají, nebo naopak proč se chystají stěhovat atd. Proto jsem se pokusil sehnat „všechna data“ a nalézt struktury,

pravidelnosti, které v nich existují (Disman 2002, s. 287) a pak pomocí induktivní logiky a selektivní analýzy vytvořit nové porozumění gentrifikace (Disman, 2002, s. 286).

2. 4. Technika sběru dat

Rozhodl jsem se, že nejlepším způsobem sběru dat pro můj výzkum je polostrukturovaný rozhovor (rozhovor s návodem) s lidmi, kteří mají přímý styk se zkoumanou čtvrtí. Podle Romana Švaříčka je polostrukturovaný rozhovor „nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek“ (Švaříček 2007, s. 159). Dle mého názoru je to v mém případě nejvhodnější varianta, protože mi zůstane volnost ve formulování otázek podle situace a napravení směru rozhovoru. Je to důležité pro výzkum, protože gentrifikace je složitý jev zahrnující hodně aspektů. A takovým způsobem může dotázaný náhodně vyslovit nějakou myšlenku, na kterou jsem v daném okamžiku nemyslel. Tak informátor může „obohatit“ rozhovor a poskytnout nové informace, protože bydlí v této čtvrti, ví o ni víc než já a chápe ji pravděpodobně jinak. Kromě toho polostrukturovaný rozhovor mi dovolil porozumět zkušenosti (Hendl 2005, s. 48), což je podstatné pro můj výzkum, protože jsem zkoumal právě situace informátorů a jejich názory na ně. Navíc během rozhovoru jsem mohl číst různá neverbální sdělení (Švaříček, Šedová a kol 2007, s. 160).

Postupoval jsem podle doporučených zásad uvedených například Hynkem Jeřábkem v knize Úvod do sociologického výzkumu (1993). Rozhovor měl určitý postup - od otevřených otázek, přes faktické a jednoduché otázky ke složitějším, obecnějším otázkám na postoje a názory a opět k jednoduchým otázkám na závěr. Ten představoval plynulý oblouk, kde otázky byly tematicky spolu provázány, abych neskákal z jednoho tématu na druhé. Myslím, že je důležité si dát pozor na začátek a na konec rozhovoru, proto jsem se nejdřív seznámil s informátorem, abychom si vzájemně rozuměli a aby mi mohl důvěřovat. Toto bylo zabezpečeno ještě i tím, že na začátku jsem řekl, že všechna data v mém výzkumu budou představena v anonymizované podobě a že informátor bude moci odejít v libovolný moment.

Po tomto úvodu jsem ho uvedl do tématu rozhovoru, objasnil důvody, proč to dělám, a cíle a začal jsem se ptát nejdřív na věci obecnější, abych věděl, jak postupovat dál, a abych poznal, jak informátor odpovídá a reaguje na mé otázky a co vůbec ví o gentrifikaci. Dále jsem položil otázku týkající se vlastního vztahu k čtvrti Elephant and Castle. Potom jsem prošel

všemi aspekty, které mě zajímají v tomto problému a které jsem popsal v části „Výzkumný problém“. To zahrnuje bytový fond čtvrti, hromadnou dopravu, podniky, obchod, místní obyvatelstvo, pocit komunity, budoucnost čtvrti a plány informátorů. A na závěr jsem rozhovor hladce ukončil tím, že jsem se zeptal informátora na jeho názor, co si myslí o jednotlivých změnách a změnách Elephant and Castle obecně. Tím jsem měl shrnutí, které jsem později mohl použít pro řešení výzkumného problému.

Jelikož je to polostrukturovaný rozhovor, musel jsem mít nějaký návod, abych se během rozhovoru neztratil v toku myšlenek a neodbočil od tématu. Proto jsem sestavil seznam otázek, který mi sloužil jako jakýsi plán, kterého jsem se držel (viz příloha).

2. 5. Průběh výzkumu

Při sběru dat jsem se orientoval na existující standardy a doporučení vymezující etická pravidla provedení výzkumu. Informátoři byli plně informováni o cílech a průběhu výzkumu a o možných důsledcích participace v něm. Kromě toho byli informováni o tom, že účast je dobrovolná, proto mohli kdykoliv opustit výzkum. Před rozhovorem jsem musel připomenout, že interview bude nahráváno, a zeptat se, jestli informátor s tím souhlasí. Dále mi dali informovaný souhlas s provedením výzkumu v ústní formě. Samozřejmě jsem musel respektovat dotazovaného a jeho názory.

Samotný rozhovor jsem dělal pomocí Skype, protože je to pohodlné pro informátora (nemusí nikam chodit a může to dělat z domova), protože je těžké během semestru zorganizovat cestu do Londýna tak, aby se setkat se všemi informátory a navíc bych musel udělat vízum na půlroku. Rozhovor přes Skype jsem dělal poprvé. Ten šel docela dobře, protože jsem před sebou měl jeho plán a protože jsme si rozuměli s informátory. Jedinou nevýhodou jsou takové technické závady jako je občasná absence zvuku. Někdy také skoro nefungovalo video, proto bylo složitější sledovat myšlenky informátorů.

Jelikož mým typem sběru dat je polostrukturovaný rozhovor, je samozřejmé, že jsem musel interview nahrát, abych neztratil žádné podstatné detaily, a potom je důkladně přepsat (udělat transkripci), což je prvním krokem redukce, organizace a analýzy dat. Poté jsem ta data ještě jednou zredukoval na to nejpodstatnější, označil jsem, proč jsou důležitá, a hledal jsem pravidelnosti s cílem vysvětlení zkoumaného problému. Všechny tyto činnosti probíhaly

souběžně (Miles a Huberman 1994, s. 10-12), tudíž například i během rozhovoru jsem analyzoval to, co informátor říkal, a snažil jsem se napravit tak, abych dostal co nejvíc užitečných dat. Při analýze jsem se snažil vyhnout kvantifikaci dat.

Při studiu všech dat prostřednictvím otevřeného kódování jsem hledal různé zákonitosti a shody s cílem nalézt pravidelnost, abych mohl udělat nějaký obecný závěr, interpretovat výsledky jako celek, aby bylo možné vyprávět o nich jeden příběh (Hendl 2005, s. 226). I když situace každého informátora je odlišná, mým cílem bylo pochopit, co si o gentrifikaci celkově myslí, jaký k ní mají postoj.

Pro svůj výzkum jsem použil předem danou strukturu výběru vzorků (Hendl, 2005, s. 151), které byly charakteristicky vícerozměrné (Surynek, Komárková, Kašparová 2002, s. 65). Orientoval jsem se hlavně na geografické (všichni informátoři musí být spojeni se zkoumanou čtvrtí, tudíž bydlet v ni) a sociální charakteristiky (patří k sociální skupině „studenti“). Z toho vyplývá věk informátorů: méně než 26 let. Ve výsledku, jak už bylo zmíněno výše, jsem dělal rozhovor se studenty, kteří bydlí v čtvrti Elephant and Castle v jižním Londýně.

Nejprve jsem zkusil provést rozhovor se svými známými, kteří tam bydlí. A když jsem si zvykl na tuto techniku sběru dat, pokračoval jsem s těmi, koho jsem našel přes známé nebo přes internet.

Jak již bylo naznačeno dříve, mými informátory jsou studenti, kteří bydlí ve čtvrti jižního Londýna Elephant and Castle, tudíž jsou součástí místní komunity. Z časových důvodů jsem musel provést výzkum jenom s jednou částí jednoho aktéra. Z gentrifikovaných, jimiž mohou být senioři, původní obyvatelstvo, chudší sociální vrstvy aj, jsem si vybral studenty. Jsou součástí dané skupiny účastníků gentrifikace, protože jim hrozí vyšší ceny za život v čtvrti a možná i následné vytlačení. Vybral jsem si právě je, jelikož pro mě, studenta, je snadnější si rozumět s lidmi mého sociálního statusu a věku. Navíc je možné je snadněji najít pomocí internetu.

Jelikož v hlavním městě Spojeného království nebydlím, kontaktoval jsem své informátory přes různé sociální sítě (Facebook, Instagram), kde jsme se seznámili, dohodli se

hlavně na čase provedení rozhovoru a na dalších detailech. Stojí za připomenutí, že ne všichni informátoři na začátku byli aktivní a otevření vůči spolupráci. Podle mě je to normální opatrnost. Druhým faktorem by mohly být nejrůznější zvláštnosti mentality. Obvykle se říká, že jedním z podstatných rysů té britské je jakási uzavřenost. To se v některých případech projevilo i na začátku rozhovoru, protože měli asi trochu skeptickou náladu. Ale s časem to šlo líp a líp, odpovědi byly čím dál delší a podrobnější. Informátoři se dotýkali i věcí, na které jsem původně nemyslel. Například jedna studentka ukázala na to, že se v čtvrti mění skladba obyvatelstva a navíc do Elephant and Castle jezdí čím dál více turistů, proto se děje takové smíšení místních rezidentů s cizími lidmi, a proto vagony metra a autobusy jsou občas i přeplněné, což se dřív v této čtvrti nikdy nestávalo.

Celkem jsem sehnal 5 lidí, což se ukázalo jako dostatečný počet pro dosažení teoretické saturace.

1. Informátorka Efua, 24 let

Profesionální fotografka, studium ukončeno v roce 2014

Bydlí v Elephant and Castle 23 let.

Zpočátku to bylo těžší, ale potom se interview rozběhlo. Také bylo zajímavé sledovat, jak během rozhovoru vyjadřovala svůj negativní postoj vůči gentifikaci a co pro ni znamená Elephant and Castle.

2. Informátorka Alissa, 22 let

Studentka na Birkbeck University (součást University of London), obor: filosofie

Chce se odstěhovat ze zkoumané čtvrti.

Poskytla kontakty na jiné informátory. Během rozhovoru byla komunikativní, a jelikož je mou starou kamarádkou, pracovat s ní bylo nejsnadnější ze všech. Zároveň to ale bylo překážkou, protože jsme často mluvili i o jiných věcech, které se netýkaly gentifikace, proto se mnohokrát ztrácela koncentrace a pracovní nálada.

3. Informátor Jonathon, 21 let

Student na London South Bank University, obor: současná fotografie

Bydlel ve čtvrti 4 roky, chystá se odstěhovat do skoro sousedního Brixtonu.

Jelikož tento informátor pochází z Irska, hodně srovnával průběh procesu ve svém rodném městě Dublinu a v Londýně, což přináší jiný pohled na problém.

4. Informátor Jacob, 20 let

Student na Goldsmiths University, University of London, obor: antropologie a vizuální praktika

Přestěhoval se do čtvrti před 5 lety.

Poskytl kontakty na jiné informátory a účinně pomohl při provedení výzkumu a získání některých důležitých informací.

5. Informátor Thomas, 21 let

Student na Goldsmiths University, University of London, obor: antropologie a vizuální praktika

Bydlí v Elephant and Castle již 9 let.

Ze všech informátorů mluvil nejméně, vždycky dával konkrétní informace bez žádných odboček.

V dané části práce jsem se pokusil popsat, jak jsem se připravoval k výzkumu a jaké kroky jsem udělal, aby můj výzkum byl co nejkoherentnější, nejpodstatnější a nejlogičtější. Podle mě jsem si správně vymezil problém, cíle, výzkumné otázky. Pokusil jsem se, aby ten problém nebyl příliš široký, abych měl čas na provedení výzkumu. Myslím si, že jsem na dosažení nejlepších možných výsledků si vybral vhodnou strategii, která mi pomohla rozumně sehnat a zanalyzovat data.

3. Gentrifikace v Elephant and Castle

Elephant and Castle je kruhový objezd, jenž se technicky nachází v centrálním Londýně (obrázek č. 2), ale jelikož náleží borough Southwark, které se vztahuje jižnímu Londýnu, a jelikož samotná zkoumaná oblast tíhne na jih, obecně se říká, že je to jižní Londýn. Tato oblast se také nenazývá oficiálně „Elephant and Castle“, protože leží v čtvrti Newington, ale blízkost metra určila její název. Sami Londýňané tomu říkají „Elephant“ nebo „Elephant and Castle“.

Obrázek č. 2. Elephant and Castle na mapě Londýna. Zdroj:

http://www.scribblemaps.com/maps/view/Elephant_and_Castle/x5WgtlgEGH

Historie Elephant and Castle začala spojením dvou vesnic: Walworth a Newington. Postupně se čtvrť rozrůstala a propojovala se s přilehlými oblastmi. Rozkvět Elefantu spadá na konec 19. století a první polovinu 20. století. Bylo to místo největší diversity místní populace. Čtvrť byla také známá jako místo zábavy Londýňanů. Říkalo se, že je to „Picadilly Circus jižního Londýna“ (Elephant & Castle regeneration, přístup 30. března 2016). První zmínky o čtvrti a jejím nynějším jménem můžeme zaznamenat ve veselohře W. Shakespeara Večer tříkrálový, aneb Cokoli chcete: „V jižních předměstích, v Elefantu...“¹² Říká se, že čtvrť má svůj název od hostince, který se doposud nachází vedle místního kruhového objezdu.

Zkoumaná čtvrť má tři etapy svých dějin. První etapa končí masivním bombardováním během druhé světové války. Druhá etapa začíná právě po ní a trvá až do začátku „regenerace“ čtvrti v 21. století. První fáze není nějak podstatná pro porozumění fenoménu gentrifikace, proto ji opomineme a přejdeme hned k druhé fázi.

Po válce začíná nová stránka dějin čtvrti. Velká část budov byla vybombardována a poškozena, proto vznikl nedostatek bydlení (Lordan 2012). Následně se objevila potřeba přestavby celé oblasti. Proto bylo postaveno hodně šedých betonových budov, přičemž s některými se pojí zajímavé příběhy. Nejslavnějším příkladem je Heygate Estate. Je to ohromný

¹² In the south suburbs, at the Elephant

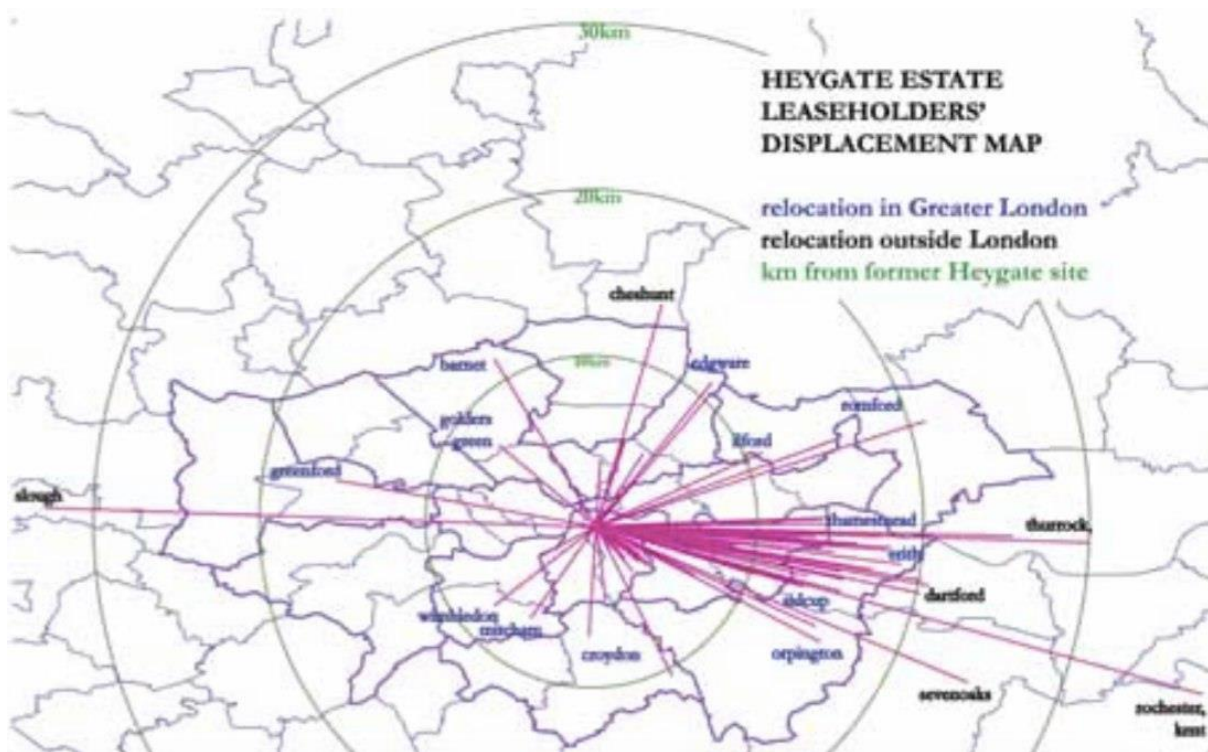
komplex budov, kde může bydlet až 3000 lidí. Všechny domy byly spojeny jeden s druhým prostřednictvím nadzemních přechodů, tímto způsobem byla vytvořena jakási oáza bez aut a hluku. Architekt Tim Tinker měl dobrý úmysl: chtěl, aby každá rodina tohoto komplexu měla svůj světlý a dostatečně velký byt. Ve skutečnosti obyvatelé Heygate Estate byli izolováni a nebyli začleněni do dění Elephant and Castle. Co je horší, uvnitř komplexu se značně zvýšila kriminalita, takže se stal neblaze proslulým místem jižního Londýna.

Počátky gentrifikace v této čtvrti můžeme najít až v roce 1999, kdy brutalistická betonová budova (bývalý Alexander Fleming House), která byla zapsána do seznamu budov s historickou hodnotou, byla přeměněna v ochraňovaný obytný komplex budov s názvem Metro Central Heights (Southwark Notes – whose regeneration?, přístup 28. března 2016). Tehdy to byl jedinečný případ, jen malý náznak budoucích změn. Na začátku 21. století (2002) Greater London Authority představil plán, podle kterého by se měl rozvíjet Londýn a jeho jednotlivé části. Bylo rozhodnuto, že Elephant and Castle projde snad největší totální změnou po druhé světové válce. (Elephant & Castle, přístup 5. dubna 2016).

Prvním krokem bylo bourání Castle House a stavba jedné z nejvyšších obytných budov Londýna pod názvem Strata Tower. Je to takový mrakodrap, ve kterém jsou vystaveny luxusní byty na prodej. Proto je logické, že si nikdo z těch, kdo se odstěhoval z jiných budov včetně Heygate Estate, nemohl dovolit bydlení v této budově. Z tohoto důvodu se Strata Tower stala symbolem gentrifikace ve zkoumané čtvrti.

Charakteristickým rysem procesu v Elephant and Castle je to, že městská rada a úřední činitelé označují tyto činy jako „regeneraci“. Ve skutečnosti je to gentrifikace pod jiným názvem. Tudiž je to spekulace názvy, o které jsem psal v kapitole o důsledcích gentrifikace. Úředníci říkají, že proběhne regenerace neboli revitalizace, když ve skutku to bude gentrifikace se svými nepříznivými následky. Tahle politika „regenerace“ se projevuje v tom, že se bourá bytový fond, ale znovu se staví nedostatečné množství obytné plochy, přičemž zbývající plocha je pro obyvatele příliš drahá. Proto jsou nuceně vytlačováni. Je to jasně vidět na příkladu již zmíněného Heygate Estate. Lidem bylo řečeno, že obdrží bydlení, které bude postaveno na místě tohoto komplexu. Místo toho lokace náhradních domů byla přemístěna, jejich množství neodpovídalo poptávce, navíc byty v nich byly menší a temnější. Podle příručky „Staying Put.

An Anti-Gentrification Handbook for Council Estates in London“ z 1000 zabezpečených nájemníků se jenom 250 přihlásilo do programu „Right to Return“¹³, který poskytuje možnost nastěhování do těchto náhradních bytů. Je zajímavé, že z psychologických a ekonomických důvodů jenom 45 lidí se zpátky nastěhovalo do Elephant and Castle (Lees a jiné 2014, s. 9). Na obrázku číslo 3 můžeme vidět, kam se odstěhovali lidé po zbourání Heygate Estate.

Obrázek č. 3. Zdroj: Loretta Lees, London Tenants Foundation, Just Space, Southwark Notes Archive Group. 2014. Staying Put. An Anti-Gentrification Handbook for Council Estates in London. London: Calverts Co-operative. s. 9.

Dalším důsledkem gentrifikace ve zkoumané čtvrti je zasypání podchodů pod kruhovým objezdem. Je jisté, že obyčejný přechod je mnohem lepší, protože v 21. století pánem městského prostoru je člověk, ne auto, a právě auta se musejí přizpůsobovat chodcům, ne naopak. Proto by chodec neměl jít dolů do podchodu, potom nahoru, když to teď dělá auto. Navíc podchody často nejsou bezbariérové, což dělá problémy zdravotně postiženým lidem. Ještě stojí za zmínku, že podchod může být komplikovaný na zorientování se, se špatným osvětlením, špinavý a občas i nebezpečný. I přesto místní obyvatelstvo nechtělo a nechce jejich

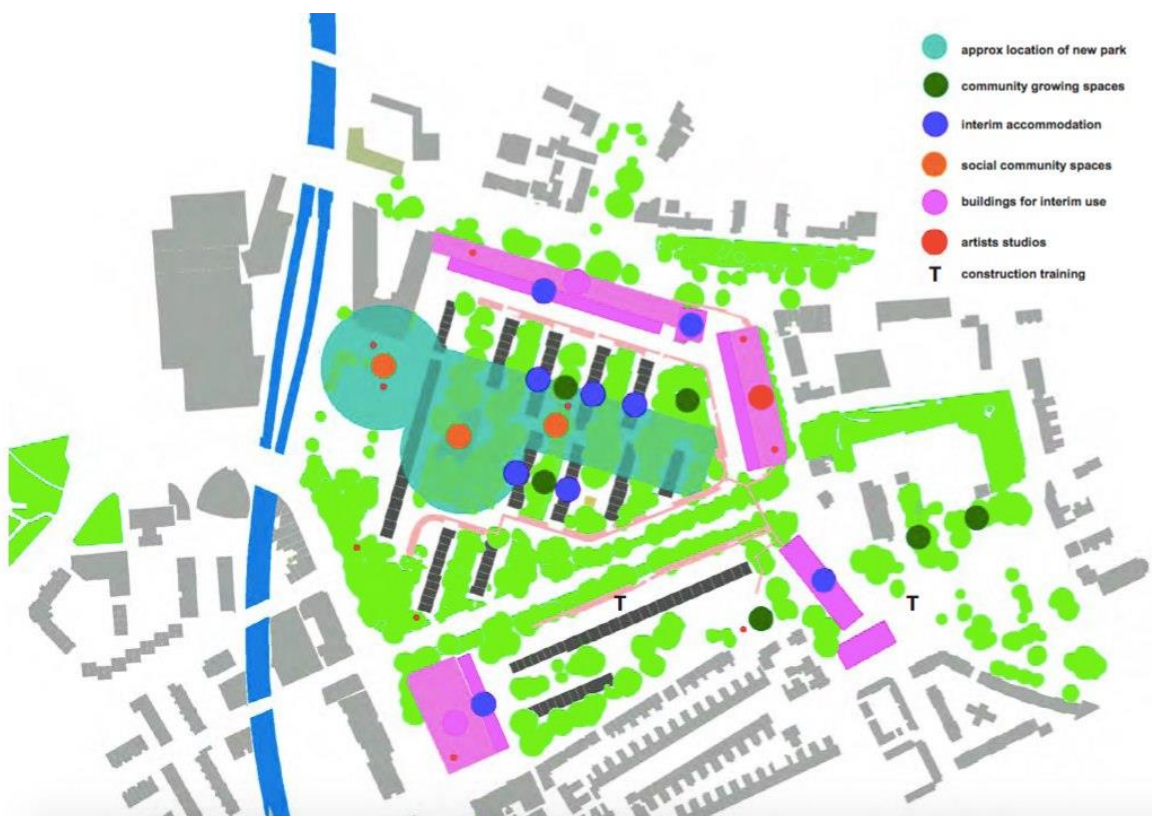
¹³ Právo na vrácení

zasypání, protože představují část identity čtvrti. Na začátku 90. let 20. století byly zdi podchodu ozdobené nástěnnými malbami. Většinu z nich namaloval David Bratby a zbytek Denise Cook. David Bratby je výtvarník působící jako community artist (Lateral Arts, přístup 1. dubna 2016), tudíž malíř, který má za účel pomocí umění zvyšovat úroveň sociální interakce v určité komunitě. Na těchto malbách zobrazil dějiny čtvrti, jeho místní obyvatelstvo a vyprávěli příběhy z každodenního života oblasti. V tomto podchodu je více než 10 východů, proto je jednoduché si představit, jakou plochu zaujímají tyto nástěnné malby. Na zdích můžeme vidět například scény z minulosti Elephant and Castle jako centra zábavy („Picadilly jižního Londýna“). Některé části byly namalovány na žádost místních obyvatel. První z takových maleb byla nástěnná malba zobrazující karneval v Riu de Janeiro, podle Davida Bratbyho lidé chtěli něco zářivého a potěšujícího, co by odráželo jejich kulturu čtvrti (Elephant and Castle, přístup 1. dubna 2016). Dále je tam znázorněn indický festival, který poukazuje na to, že tam bydlí hodně Indů. Nebo je tam také zobrazení čínského draka, který se nosí po ulicích na Nový rok. Je pozoruhodné, že umělec našel toho draka v garáži jednoho z obyvatel Elephant and Castle. Kromě těchto maleb, jež ukazují kulturní diverzitu čtvrti, jsou tam obrazy, na kterých můžeme vidět festival pod širým nebem, který se konal v parku nedaleko samotného podchodu, nebo jiné slavnosti, jež poukazují na existenci pocitu komunity. Kromě toho v Elephant and Castle bydlela spousta významných osobností. David Bratby to zobrazil na jedné zdi, která je jakýmsi záběrem z jeho filmu. Důležité také je to, že mnoho obličejů bylo obkresleno z obličejů reálných lidí bydlících v této čtvrti. Takže tento podchod je něčím, co reprezentuje zkoumanou oblast, co ochraňuje jeho identitu a pocit komunity v rychle se měnícím Londýně. Ale částí proměny čtvrti bylo vytváření nového rozvržení cest, proto v létě roku 2016 bude poslední z podchodů zasypán.

Jinou zvláštností čtvrti je tzv urban forest. Je to les nebo několik stromů, které rostou ve městě. Je několik příkladů takového „lesa“ nebo „lesoparku“: v Aylesbury Estate, který je situován vedle Elephant and Castle a v již známém Heygate Estate. Ten druhý obsahuje více než 450 stromů, jež byly vysázeny v 70. letech, kdy se stavěl samotný komplex sociálního bydlení. Ne všichni Londýňané o něm ví, protože se tento „les“ nachází uvnitř komplexu, je obehnaný budovami. Představuje jedny ze zelených plic centrálního Londýna. Když se v roce 2013-2014 boural Heygate Estate, padla otázka, co se stane s tím „lesem“. Proto byla v roce 2010 zahájena kampaň pod názvem „Elephant and Castle Urban Forest“ - Přijď a zahraj si

v tajném lesnatém kraji centrálního Londýna.“¹⁴ Metodami kampaně jsou společné zahrádkaření, městské slavnosti, akce jako Creative Forest, Harvest Feast, Paella Festival, Urban Forest School a jiné, přednášky, komentované procházky čtvrtí atd (Elephant and Castle urban forest, přístup 3. dubna 2016). Organizátorům kampaně se podařilo přesvědčit místní autority (Southwark Council) a stavební a developerskou firmu, která se chystala postavit nový obytný komplex Elephant Park na místě Heygate Estate a „lesa“ (Lend Lease) o tom, že kvůli tomu, aby se postavily nové budovy, není třeba ničit zelený masiv. Ovšem část stromů bude skácena, ale hlavně se místní komunitě podařilo částečně dosáhnout svého cíle: zeleň bude co nejvíc integrována do projektu. Podle Matthew Wilsona Elephant Park vytvoří jeden z největších veřejných parků Anglie za posledních 100 let (Wilson 2. května 2014).

Na obrázku číslo 4 můžeme pozorovat, jak velká byla plocha zeleně a kolik zeleně zbude po výstavbě obytného komplexu (světle zelená barva – urban forest před zbouráním Heygate Estate, tyrkysová barva – plocha budoucího parku)

¹⁴ Come and Play in Central London's Secret Woodland

Obrázek č. 4. Zdroj: Elephant and Castle Urban Forest. Interium Use Strategy. Elephant Amenity Network 24 November 2011: Location for Interium Use, s. 5

Do nedávné doby byl „les“ uzavřen, ale v květnu roku 2015 se znovu otevřel. Místní komunita založila veřejnou zahradu Grow Elephant, na které všichni mohou zdarma vysadit rostliny a starat se o ně. Navíc se každý týden pořádá nějaká akce a takovým způsobem komunita ožívá (Elephant and Castle urban forest, přístup 3. dubna 2016).

3. 1. Výsledky výzkumu

V této závěrečné části se budu věnovat výsledkům mého výzkumu, a to tak, že napíšu, co říkali informátoři podle tří tematických sekcí. První část analýzy se bude zabývat tím, jak studenti nahlíží na změny v infrastruktuře, druhá část bude obsahovat informace o tom, co si informanti myslí o místním obyvatelstvu, jeho posunech a pocitu komunity. Třetí a poslední část poskytne informace o vnímání budoucnosti čtvrti dotázanými studenty. Pak by následovalo shrnutí.

3. 2. 1. Změny místní infrastruktury (celkový vzhled čtvrti, architektura, doprava, podniky, zábava, zeleň)

Všichni informátoři uznávají to, že se čtvrť hodně změnila. Její celkový vzhled je zcela jiný, protože se neustále staví nové výškové budovy a mrakodrapy. Informátor Thomas říká, že se kromě toho objevují i moderní kancelářské komplexy, které tu dříve nebyly a zároveň s neustále probíhající výstavbou se bourají staré budovy: hospody, vzorkové prodejny s auty, benzinové stanice a obytné domy (vzpomeneme si Heygate Estate). Proto tam teď najdeme směs stylů a dob: staré cihlové a betonové budovy sousedí s novými mrakodrapy ze skla a ocele. S časem tyto změny budou ještě zjevnější, až přibudou nové výškové objekty. Podle informátorky Alissy je architektura 70. let 20. století, zejména Heygate Estate, jedním z elementů tvořících identitu čtvrti, ale v 21. století se změnil vzhled a v důsledku i „charakter“ Elephant and Castle. Pak dodává, že v dnešní době je obtížněji poznatelné, co představuje oblast kolem jednoho z největších kruhových objezdů Londýna, protože standardy a trendy jsou podobné v celém Londýně, proto teď možná někdo nebude moci rozlišit mezi Elephant and Castlem a Brixtonem, i když se stavitelé a architekti snaží dodržovat kontinuitu a propojit minulost s přítomností, zachovat nějaké tradice a zvláštnosti. Avšak informátoru Jonathonovi se líbí vzájemné prolínání architektury „tradičních“ anglických domů a skla s betonem, v tom vidí

svěráznou krásu. Většina informátorů lituje toho, že se čtvrť mění, ale zároveň se jim nelíbí, jak vypadá sociální bydlení a jakým dojmem působí daná oblast jižního Londýna na lidi, kteří tam nikdy nebyli. Informátorka Efua: „Je dobré vidět, jak se čtvrť zlepšuje, ale mám pocit, že za tím stojí něco zlověstného“. V souvislosti s tím informátor Jacob tvrdí: „Já si myslím, že někteří lidé, kteří tu bydlí už dlouhou dobu, obzvláště ti, co se sem nastěhovali v 70. rocích, budou mít potíže se zabezpečením svého života. Jestli tady zůstanou, budou mít špatné životní podmínky, protože ceny neustále rostou, obyvatelstvo se mění, cílovou skupinou nových podniků jsou noví obyvatelé, kteří jsou obvykle bohatší, takže pro ty staré obyvatele prostě nebude co dělat ve čtvrti.“ Informátorka Efua také řekla, že se předpokládalo, že nové bydlení, které se teď staví v Elephant and Castle, bude cenově dostupné, ale ve skutečnosti jen malá část těchto bytů má nízkou cenu, a to jenom tehdy, když potenciální kupec participuje ve speciálním programu: „Než budeš mít možnost se do tohoto programu zaregistrovat, musíš splňovat určité podmínky, proto hodně lidí, kteří aktuálně bydlí v čtvrti, pravděpodobně nebudou vyhovovat tím kritériím a tím i mít možnost se do programu přihlásit.“ Někteří z informátorů mají známé, kteří se museli odstěhovat, proto hned vnímají gentifikaci jako negativní proces. Jacob v tom viní místní úřední orgány, konkrétně Southwark Council, který povolil provést - jak ji nazývá - „regeneraci“: „Myslím si, že Southwark Council a LendLease záměrně to nazývají „regenerací“, aby přilákat topové manažery a aby to vypadalo „důstojně“, ve skutku to je umělé vytlačení lidí.“

Změny v architektuře a v postupech stavitelství vyvolávají změny v dopravě. Elephant and Castle se vždy nacházel v blízkosti centra a vždy tam existovaly dvě linky metra a desítky autobusů. S gentifikací se v čtvrti začalo používat více kol, proto bylo změněno vodorovné dopravní značení cest a byly přidány cyklistické stezky. Informátor Jacob má svoje vlastní kolo a říká, že teď jezdit na něm je bezpečnější a pohodlnější. Dodává také: „Nedávno, před nějakými třemi roky byl v Londýně proveden projekt, který měl zlepšit cyklistickou infrastrukturu města. Ten se nazývá Cycle Superhighways. Na cestách byly zřízeny nové širší modré stezky. Jednu máme i v Elephantu¹⁵. Myslím, že je to dobrý nápad, protože dřív jízda na kole z předměstí do centra nebyla tak pohodlná a alespoň relativně bezpečná. Ta stezka se s obyčejnými stezkami neslučuje, existuje odděleně, je označena speciálním nadpisem CS7“.

---

¹⁵ North-South Cycle Superhighway

Jak mi řekl Jacob, tyto stezky mají za účel propojit oblasti vnějšího Londýna¹⁶ s centrálními čtvrtěmi města¹⁷. Avšak tvrdí, že sice město instaluje stanice na pronájem kol, buduje nové stezky a různými způsoby potlačuje pohyb aut, ale problém je v tom, že stezky nejsou dohromady propojené, což je typické pro mnoho dalších měst, a navíc nejsou oddělené od ostatních účastníků silničního provozu, což má za následek to, že docela často auta nerespektují práva cyklistů a jedou příliš blízko ke stezce. Zároveň informátorka Efua tvrdí: „Dřív jsme pod kruhovým objezdem měli podchody, které zaručovaly rychlý a snadný přechod cest. Bohužel nedávno ty byly zasypané, pro nás nechali obyčejné přechody, ale pro cyklisty udělali hodně nových věcí. V dnešní době cyklisté mají přednost v dopravě.“ A pokračovala tím, že se podle ní chodcům vzali práva, aby cyklisté měli jich víc, proto teď chodci musí být opatrnější a dávat si pozor na cyklisty, kteří jsou v Londýně velmi nervózní kvůli vysokému počtu aut ve městě a kvůli nerozvinuté cyklistické infrastruktuře. Informátor Jonathon, který pravidelně používá kolo, říká, že se tento typ dopravy rozvíjí a že už teď je vidět, že po ulicích na kolech jezdí čím dál tím víc lidí, ale to neřeší problém, že počet lidí, kteří pravidelně jezdí metrem, nejen neklesá, ale naopak roste: „Londýn má tak těsné a dusné metro, a je cítit, že metrem jezdí více a více lidí.“ Kromě toho Elephant and Castle je obrovským přestupním bodem: lidé přestupují z metra na autobus a naopak. Podle informátorů budou s gentifikací a následným růstem významu čtvrti jako centra zábavy, který se nachází fakticky skoro v centru města, a jako místa, kde si top manažeři mohou pronajmout byt, v Elephant and Castle stále přibývat lidé a tím se bude zvyšovat tlak na městskou hromadnou dopravu.

Jelikož zde jde o velký přestupní bod, v šedesátých letech tu bylo postaveno velké nákupní centrum, které stojí uprostřed čtvrti dodnes. Všichni informátoři ho zmínili, takže je to opravdu známé místo, které ale skoro neohrožuje místní podniky. Pro některé z informátorů bylo těžké identifikovat, jestli obchodní nebo potravní řetězce ohrožují drobné podnikání, nebo ne. Informátorka Efua ale říká, že se v Elephant and Castle objevilo několik nových supermarketů známých řetězců, proto si myslí, že se to brzy odrazí na malých obchůdcích s jídlem a vším možným, zároveň tvrdí, že pro ni nákup v supermarketu je občas pohodlnější, jelikož může nakoupit nejrůznější produkty na jednom místě. Informátorka Alissa ale připomíná: „Poslední dobu se vyskytuje nepatrné zmenšení počtu prodejních stánků ve čtvrti.“

---

¹⁶ Greater London

¹⁷ Central London

Avšak informátor Thomas tvrdí, že se situace moc nezměnila: „Jestli nějaký podnik zmizí, bude hned nahrazen jiným“. Nicméně se podle informátorky Efuy to brzy změní, protože výše zmíněné nákupní centrum, kde se rozmisťují lokální podniky, bude zbouráno a na jeho místě bude postaveno větší a modernější centrum s obchody velkých řetězců: „Já myslím, že je zřejmé, že místní podnikatelé nebudou moci s nimi konkurovat a nebudou mít peníze na nájem prostoru v novém centru.“ Důležitou připomínkou je také to, že se v domě Jacoba otevřela realitní kancelář, kterou bychom dřív nikdy v Elephant and Castle nenašli. Říká: „Nejpodstatnější změnou nebo znakem toho, že se v čtvrti chystají velké změny, je realitní kanceláře, které se otevřely v mém domě. Je to opravdu divné a podle mě to nevěští nic dobrého.“ Z rozhovoru s Alissou jsem také pochopil, že před gentifikací Elephant byl bezvýznamnou oblastí Londýna, kam cizí lidé skoro nezacházeli, a proto tady nikdo neměl v úmyslu ani koupit bytu. I když čtvrť hraničí s centrálním Londýnem, nebyly tam žádné atrakce, byla to obyčejná obytná oblast. A to, že se začínají objevovat realitní kanceláře, podle ní znamená, že tam bude brzy velká poptávka po bydlení a s ní bude spojená cenová nedostupnost pro původní obyvatelstvo.

V souvislosti s tím, že je to obytná čtvrť, někteří z dotázaných si myslí, že tam není dost možností, jak trávit svůj volný čas, proto se většinu času pohybují mimo Elephant and Castle. Podle informátorky Alissy se většina atrakcí, hudebních klubů, kam často zachází, obchodů, které potřebuje, nachází na druhém břehu Temže. Tudíž když se řeší, kde se bude konat příští setkání s kamarády, je to obvykle centrum nebo sever Londýna. Kromě toho místní sportovní centrum¹⁸ bylo po nějakou dobu uzavřeno kvůli rekonstrukci a stále nefunguje. Informátorka Efua ale tvrdí, že i když to není Soho nebo Camden Town, kde se nachází známé nezávislé obchody nebo divadla, na druhou stranu ve zkoumané čtvrti je skoro vše, co člověk může potřebovat: „Technicky Elephant je poměrně malá oblast, proto tady není hodně podniků a podobných věcí. Avšak můžu říct, že je tu dost obchodů s potravinami, škola, supermarkety, lékárny, malé obchůdky, dokonce tři nemocnice. Nevýhodou je, že není dost obchodů s oblečením.“ Informátorka Alissa tvrdí, že ve čtvrti není dostatek atrakcí a míst pro studenty. Nicméně se ten problém řeší dobrou dopravní dostupností do centra: „Hromadná doprava je fantastická. Můžeš se s lehkostí dostat do libovolného místa Londýna. Proto i když Elephant

---

¹⁸ The Castle Centre

and Castle je docela malý, můžeš jet jinam, jestli potřebuješ něco jiného.“ Oproti Alisse Jonathon tráví v čtvrti hodně času, jelikož studuje na místní univerzitě, a je spokojen se službami, které jsou zastoupeny v této části Londýna.

Důležitou součástí infrastruktury je zeleň, proto jsem se na ni nemohl nezeptat a současně na situaci s parky. Všichni informátoři řekli, že je tam hodně stromů a porostu. Informátor Jonathon říká: „Já si myslím, že bydlím v unikátním městě. Londýn je opásán pruhem zeleně a lesů, které slouží jako zelené plíce hlavního města a zároveň zabraňují jeho nekonečnému růstu.“ Podobná situace je i v samotném Londýně, kde se úředníci snaží zachovat co nejvíc parků a sadů. Pak dodává: „Co se týká samotného Elephant and Castle, taky není výjimkou: jo, nemáme tak ohromné parky jako Hyde Park nebo St James Park, ale je tu spousta malých zelených ploch, kde se v létě člověk může schovat před sluncem. Já osobně rád trávím čas s kamarády v nějakém malém parku.“ Někteří z informátorů jsou zvědaví na to, jaký vznikne park na místě „lesa“ uvnitř bývalého Heygate Estate. Celkově dotázaní obyvatelé zkoumané čtvrti říkají, že pro ně je zeleň důležitou složkou městského prostředí, protože dělá prostor kvalitnějším a ekologičtějším a také „řadí“ místní brutalistickou architekturu a vytváří pocit svěžesti a soukromí. Informátoři zároveň ukazují, že spolu s poměrně velkým množstvím zeleně v dané části Londýna jsou tam také dva velké kruhové objezdy s intenzivní dopravou, která znečišťuje místní vzduch. Kromě toho tyto objezdy představují velké nebezpečí pro všechny účastníky dopravy.

3. 2. 2. Změny místního obyvatelstva (struktura, pocit komunity)

Změny v infrastruktuře vyvolávají změny sociální struktury. Jedním z hlavních problémů gentrifkace je vytlačení původního obyvatelstva. Všichni informátoři se setkali s tímto jevem. Nikdo z nich sám to ještě nezažil, rovněž nikdo z nich neměl známé ze sociálního bydlení, kteří by se museli odstěhovat, ale mají kamarády, kteří změnili bydliště kvůli zvýšení nájemného. Nikdo z dotázaných si už není jistý svou budoucností, co se týká bydlení v dané čtvrti, ne všichni z nich pracují a dokonce ti, kdo pracují, už nemohou odhadnout, co se bude dít dále, protože změny probíhají příliš rychle. Tito lidé jsou ve stavu nejistoty. Na úrovni dopravy se skoro nic nezmění, protože - jak říkají informátoři - městská hromadná doprava je snad nejlepší v Evropě, je rozvinutá a rovnoměrně rozšířená po celém Londýně. Ovšem nadávají na to, že

metro je příliš dusné, častým jevem je uzavírání celé linky, navíc na linkách, které vedou přes Elephant and Castle, a na samotné stanici metra a autobusových zastávkách v okolí je mnohem víc lidí než dřív, proto jízda hromadnou dopravou už není tak příjemná jako před několika lety.

Kvůli tomu, že se do čtvrti stěhují noví obyvatelé a odstěhovávají se původní, složení místní komunity, jestli to tak lze říci, se mění. Alissa říká, že často jezdí do Camdeny, je to jedno z jejích nejoblíbenějších míst v Londýně. Tam jezdí černou linkou metra¹⁹, která je vedena přes City of London, jeden z městských downtownů, kde můžeme najít ústřední sídla a centrály velkého množství nejrůznějších společností a bank. Cesta tam trvá nějakých deset minut, což je jedním z důvodů, proč se top manažeři a zaměstnanci různých úrovní, kteří pracují v blízkosti City of London, stěhují do Elephant and Castle. Ohledně daného problému se vyjádřila informátorka Efu: „Zažila jsem časy, kdy metro a autobusy byly napůl prázdné, teď s gentifikací, rozvojem čtvrti, přívalem nových obyvatel tomu bohužel není tak.“ Důsledkem je nárůst počtu obyvatel. Jak již bylo zmíněno výše, zkoumaná čtvrť se vyznačuje vysokou koncentrací lidí různých kultur, což je už typickým rysem pro dnešní Londýn, ale Elephant and Castle je znám smíšením exotických kultur (indické, čínské) a anglické kultury. Informátoři Efu a Jacob věří, že jejich čtvrť ztrácí na identitě založené na rozmanitosti kultur a tradic a že postupně mizí pocit komunity, který tady panoval a vytvářel charakter této oblasti města. Informátor Jacob také dodává, že ještě před pěti lety pravidelně potkával známé tváře místních obyvatel, ale teď je jako v jiném městě, tudíž vzrostla úroveň anonymity: „Ano, sice tu zůstaly stánky, které jsou ve vedení stejných lidí, ale představ si, co se stane, když developeri postaví další domy, prodají byty a pak přijedou noví obyvatelé. A to nezmiňuju turisty, kteří sem zatím nezajíždí, ale všechno se může stát.“ Přibližně o tom samém mluví Thomas, když říká, že se Elephant and Castle stane fakticky částí centrálního Londýna, tudíž bude mít všechny jeho atributy: anonymitu, tisíce turistů, zvýšené ceny za bydlení a služby. Podle informátora Jonathona vzrůst anonymity vždycky vyvolává ztrátu pocitu komunity, protože jednoduše řečeno člověk neví, kdo náleží k této komunitě, a kdo ne. Nikomu se to nelíbí, protože se dřív cítili jako součást místního společenství, ale teď v ulicích vidí jen cizí tváře, proto tu fakticky už nejde o komunitu.

---

¹⁹ Northern Line

3. 2. 3. Budoucnost Elephant and Castle (představy, návrhy)

V minulých výpovědích informátoři popisovali aktuální situaci a změny, které se odehrávají v čtvrti právě teď. Důležitým elementem mojí analýzy je i to, jak studenti vnímají gentrifikaci místa, kde bydlí, jak vidí jeho budoucnost. Je to podstatné pro vytváření celistvé představy o procesu, protože to, jak berou přítomné změny, ovlivňuje to, jakou mají vizi pro budoucí Elephant and Castle, a naopak to, jak si představují tuto čtvrť řekněme za 10 let, mění jejich postoj vůči tomu, co se děje v jižním Londýně teď, v roce 2016. Můžeme říci, že informátoři nahlíží na zkoumaný případ gentrifikace dostatečně negativně, cítí, jak jsou čím dál tím více zataženi do procesu a nemohou s tím nic udělat. Informátor Thomas na to říká: „Momentálně nemůžu odhadnout svou budoucnost, zůstane nebo se někam přestěhuji, změny se konají velmi rychle a tak já nevím, nakolik se zvýší ceny nájemného, služeb, jestli budu mít dobrou práci nebo ne.“ Je cítit, že se staví velmi skepticky vůči budoucnosti Elephant and Castle. Informátorka Efua plánuje tam zůstat co nejdéle, protože tam bydlí většinu svého života - již 23 let. Všechno bude zase záležet na tom, jakou práci najde: „Jsem přesvědčená, že se čtvrť dramaticky změní a že možná pro mě tu nebude místo. Navíc se můžou stát různé věci, které nesouvisí s gentrifikací, a já se budu muset odstěhovat. Proto nedělám dalekosáhlé plány.“ Také předvídá to, že se tam nastěhuje hodně lidí a hustota osídlení se zvýší, a to nechce, protože si myslí, že je možné, že čtvrť bude natolik lidnatá, že bude připomínat centrální Londýn. Pro ni by to bylo nepříjemné, jelikož je zvyklá bydlet v relativně tiché oblasti, kde si může po práci odpočinout od hluku velkého města. Oproti ní informátorka Alissa chce změnit své bydliště co nejrychleji, protože touží po bydlení v přitažlivějším místě, což pro ni Elephant and Castle není. Chce bydlet severněji, protože jí nebaví pokaždé jezdit do jiné části města, aby se setkala s kamarády. Určitě chápe, že se za nějakých 10 let vzhled a atmosféra její nynější čtvrti zcela změní, ale pro ni je to až za moc dlouho. Navíc jí vadí nekonečné stavby a přestavby, které poškozují prostředí, ve kterém bydlí. Informátor Jonathon se také bude brzy stěhovat, ale z jiných důvodů. Stojí za zmínění, že on považuje svoji čtvrť za unikátní z toho důvodu, že obsahuje prvky architektury různých období, že Elephant and Castle představuje zdařilé smíšení různých etnických komunit, jež vytvářelo pocit sounáležitosti, který je čím dál vzácnějším jevem: „Upřímně řečeno opravdu se mu nechce bydlet na jiném místě, ale procesy gentrifikace mi nutí hledat nový byt, protože si myslím, že platit takové peníze jen za byt je nesmysl. Ty peníze raději ztrácím na jiné věci.“ Všichni informátoři tvrdí, že ceny vzrostly a že růst bude

pokračovat. Informátor Jacob na to říká: „Myslím si, že je to logické, že máme tady tak vysoké ceny, Elephant and Castle se fakticky nachází v prvním pásmu Londýna. Máme tady nižší ceny jen kvůli tomu, že jsme dřív měli Heygate Estate, který byl jako uzavřený ostrov. S časem nabyl špatnou reputaci, všichni si mysleli, že tam bydlí jen nějakí dělníci, drogoví dealeri a tak dále. Proto i celý Elephant byl místem „s těmi kruhovými objezdy“ a „tím kriminálním ostrůvkem“ a všichni mysleli, že v této čtvrti není nic zajímavého na úrovni atrakcí a historicky významných a důležitých míst.“ Teď když je Heygate Estate zbourán, lidé nahlíží na zkoumanou oblast jinak, a to včetně developerů, kteří využívají jakékoliv možnosti vydělat peníze. V důsledku toho se život v čtvrti zdražil. Podle Jacoba to bylo předvídatelné a nevyhnutelné.

Jelikož se všichni informátoři staví skepticky vůči budoucnosti Elephant and Castle a jeho identitě, musel jsem se je zeptat, co by mohli navrhnout pro řešení tohoto problému nebo co by podle nich měli udělat místní úředníci respektive Southwark Council. Celkovým názorem informátorů je to, že Southwark Council, který spravuje zkoumanou čtvrť a jiné čtvrti jižního Londýna, jedná ne v zájmu obyvatelstva, ale v zájmu developerů, protože z toho také má zisk nebo nějaké výhody. I když někteří z dotázaných chápou, že zčásti je to problém samotných vytlačených, kteří si nemohou zajistit bydlení v dané oblasti, a že spolu s tím existují zákony rozvoje a fungování města. Londýn si nemohl dovolit nechat být čtvrť skoro v centru města neobnovenou a neatraktivní, jelikož také reprezentuje tvář globálního města. Zároveň informátoři nechápou, proč vytlačeným přidělili tak malou odměnu za jejich byty, že se ti museli odstěhovat občas do jiných hrabství. Proto říkají, že by se muselo vyplatit víc peněz za byty vytlačených. Další důležitou připomínkou, která byla již zmíněná, je to, že se v čtvrti staví nové bydlení, které je určeno především lidem s vyšším sociálním postavením. Informátor Thomas říká: „Situace s novými budovami je komická. Cena bytové jednotky v Strata Tower nebo v aktuálně se stavějícím Elephant Tower může dosahovat více než milionu liber, což je natolik drahé, že mnozí ze střední třídy nebudou moci tam nic koupit, včetně mě určitě.“ Podle všech dotázaných by se mělo stavět víc „dostupného“ bydlení. Tím by se částečně vyřešila otázka ztráty pocitu komunity, protože by se někteří rozhodli zůstat. Vedle toho zazněl ještě jeden návrh, který se týká drobného podnikání. Jelikož někteří očekávají oslabení malých podniků v důsledku otevření několika supermarketů, obchodního centra a částečné změny místního obyvatelstva, podíl drobných podnikatelů na trhu se sníží. Informátoři si myslí, že nemůžeme dopustit takovou situaci, proto by měly být uvedeny programy na podporu malému a

střednímu byznysu, aby se nezmenšil počet pracovních míst a aby zůstala možnost volby produktů spotřebiteli.

3. 2. 4. Shrnutí

Informátoři celkem mají rádi bydlení v Elephant and Castle, protože se nachází blízko centra, což je důležitým kritériem v tak velkých městech jako Londýn. Kromě dopravní dostupnosti čtvrti jsou informátoři docela spokojeni s tím, jakou zábavu a možnosti trávení času jim poskytuje jejich bydliště. Ti, komu nestačí zábava v čtvrti, se mohou rychle a pohodlně dostat do centra, budou moci uspokojit své zájmy. Tyto dvě položky pro ně jsou obzvláště podstatné, protože jsou studenti, kteří mají aktivnější život, kteří jsou vždycky v pohybu a kteří mají velké množství známých, kamarádů a také více času, který mohou s nimi trávit. Takže podle informátorů v Elephant and Castle se dá najít dostatek míst, kde se dá aktivně vyžít. Co se týká obchodu, informátoři jsou s ním spokojeni, protože na nákup mohou zajít jak do supermarketu, tak i do menších obchůdků. Kromě toho jsem se od nich dozvěděl, že v dané čtvrti je dostatečné množství zeleně, což je vždycky dobré pro obyvatele a atmosféru čtvrti. Stojí zato se zmínit, že si čtvrť ještě stále zachovává svou atmosféru a že zde přetrvává pocit komunity.

Avšak jak gentrifikace mění vnější vzhled oblasti města, tak mění i vnitřní „vzhled“, tudíž charakter čtvrti a její vnitřní procesy. Informátoři pozorují drastické změny. Chápu, že časem víc a více komplexů se sociálním bydlením bude zbouráno, aby na jejich místě vyrostly nové luxusní byty pro střední třídu. Tím pádem zmizí jedna ze specifík čtvrti – smíšení různých na první pohled nezkombinovatelných architektonických stylů. Podle nich se sociálním bydlením zmizí i velká část původního obyvatelstva, které zčásti představovaly etnické skupiny úspěšně spolu sousedící. Informátorům je líto, že developeri nedbají na kontinuitu. Jelikož všichni dotazovaní patří ke skupině gentrifikovaných, bojí se, že budou vytlačeni, ale na druhou stranu chápou, že se někdy možná budou muset odstěhovat. Současně rozumí i tomu, že gentrifikace je pro někoho užitečná z ekonomického hlediska. Cítí, že v obnovené čtvrti bude pohodlnější se procházet a trávit čas, jenže už to možná nebudou moci užívat každý den.

Závěr

Hlavním tématem mé bakalářské práce byla gentrifikace a její dopady na jednotlivé čtvrti. V současné době je to velmi aktuální jev, proto je zároveň i dobře zkoumatelný díky poměrně jednoduchému sběru dat. Cílem mé práce bylo prozkoumat, jak studenti bydlící v londýnské čtvrti Elephant and Castle vnímají gentrifikaci a její dopady na svá bydliště a svůj život.

Práci jsem rozdělil na dvě části: teoretickou a praktickou. V první části jsem se pokusil uvést čtenáře do tematiky, představit základní pojmy, definice, teorie a názory na gentrifikaci. Snažil jsem se, aby můj výklad byl co nejlogičtější a postupný, aby se čtenář neztrácel a aby se mu to dobře četlo. Kromě toho jsem se chtěl vyhnout případné subjektivizaci, tudíž mým cílem bylo představit různé teoretické proudy, které by nezaujímal jenom jeden názor, ale představovaly co nejširší spektrum literatury dané problematiky.

Druhá půlka mé práce je praktická. Do ní jsem zařadil metodologickou část, která by měla sloužit jako jakési vodítko k tomu, jak se bude provádět výzkum, a poté k samotnému výzkumu. Při provádění výzkumu jsem se snažil o co největší provázanost s teorií.

Ve výsledku jsme se dozvěděli, že gentrifikace je nezbytnou součástí dnešního Londýna. Díky zkoumání názorů studentů na tento proces v čtvrti Elephant and Castle jsme také viděli, že je to velmi kontroverzní jev, který má jak pozitivní stránky jako obnovení vzhledu čtvrti, růst jejího významu na různých úrovních nebo celkové zlepšení infrastruktury, tak i negativní stránky jako zvýšení cen, změna charakteru obnovené oblasti nebo postupné mizení pocitu komunity a přátelských vztahů se sousedy. Ovšem studenti jsou jenom malou částí skupiny gentrifikovaných. Vedle nich existují takové skupiny jako senioři, rodiny, které tam bydlí už dlouhou dobu, etnické menšiny a další, jejichž pohled na stále probíhající změny můžeme zkoumat. Navíc existují takoví účastníci procesu jako developpeři, střední třída nebo správní orgány jako Southwark Council, které mají svůj pravděpodobně zcela odlišný pohled na gentrifikaci. Nemám nárok na objektivní popisování aktuálních změn v této čtvrti, mým záměrem bylo pochopit gentrifikaci na základě subjektivních zkušeností a situací jedné z účastnických stran tohoto procesu.

Pro moje informátory se gentrifikace jeví jako nástroj třídění místní populace: všichni, kdo nemají dostatečné prostředky na život v dané čtvrti, se stěhují jinam. To je právě případ dotázaných. Jelikož jsou finančně nestabilní skupinou, myslí, že si budou muset hledat byt v levnějších částech Londýna. Nejsou spokojeni s tím, jak Southwark Council zachází s původním obyvatelstvem, s tím, že projekt „regenerace“ nezahrnuje zájmy chudších lidí a menších podnikatelů. Očekávají, že se čtvrť změní k nepoznání. Z provedených rozhovorů je vidět, že se staví pochybovačně vůči gentrifikaci. Momentálně nemůžeme s jistotou říci, jestli se jejich obavy uskutečnily a jestli se vůbec uskuteční. To nám ukáže jenom čas a to, nakolik radikální cestu změn si zvolí místní úřady.

Seznam literatury

ATKINSON, Rowland, BRIDE, Gary. 2005. *Gentrification in a global context: the new urban colonialism*, London: Routledge.

AUGUST, Martine. 2008. Social mix and Canadian public housing redevelopment: experiences in Toronto. In *Canadian Journal of Urban Research* 17 (1): 82-100.

BERG, Jaan Jan, SMITH, Neil, BREZNIK, Maja, UITERMARK, Justus. 2009. *Houses of Transformation: Intervening in European Gentrification*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

BOFFEY, Daniel, HELM, Toby, BACHELOR, Lisy. 28. února 2016. *What would Brexit mean for everyday life in the UK?* In *The Guardian*.

<http://www.theguardian.com/politics/2016/feb/28/brexit-effect-everyday-life>

BOURASSA, Steven C.. 1990. *An Australian view of the rent gap hypothesis*. In *Annals of the Association of American Geographers* 80 (3): 458-459.

CITIZENS HOUSING AND PLANNING COUNCIL. 2002. *Gentrification and Displacement*. In *The Urban Prospect: Housing, Planning and Economic Development in New York* 8 (1): 1-4.

DISMAN, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

ELEPHANT & CASTLE. Přístup 5. dubna 2016. *Regeneration & Change*.

http://www.elephantandcastle.org.uk/pages/regeneration_change/130/background_to_the_regeneration_programme.html.

ELEPHANT & CASTLE REGENERATION. Přístup 30. března 2016. *History*.

<http://www.elephantandcastle-lendlease.com/about/history>.

ELEPHANT AND CASTLE. Přístup 1. dubna 2016. *Save Our Subways at Elephant and Castle. Ep. 3 "The Murals."* <https://youtu.be/M5DXe-QE3jk>.

ELEPHANT AND CASTLE URBAN FOREST. Přístup 3. dubna 2016. *Home*.

<http://elephantandcastleurbanforest.com>.

ETZIONI, Amitai. Přístup 15. března 2016. *Etzioni on The Spirit of Community*.

<https://youtu.be/5EFP039wtHo?t=1m34s>.

LANSFORD, Julia. Přístup 15. března 2016. *New York: v ijuně istekaet srok dějstvija zakona o stabilizirovannoi arendě*. <http://www.forumdaily.com/nyu-jork-v-iyune-istekaet-srok-dejstvija/>.

GLASS, Ruth. 1964. *London: Aspects of change*. London: MacGibbon and Kee.

HACKWORTH, Jason, SMITH, Neil. 2001. *The changind state of gentrification*. In *Journal of Economic and Social Geography* 92 (4): 464-477.

HAMNETT, Chris. 2003. *Gentrification and the Middle-class Remaking of Inner London, 1961–2001*. In *Urban Studies* 40 (12): 2401-2426.

HELMS, Andrew. C.. 2003. *Understanding gentrification: an empirical analysis of the determinants of urban housing renovation*. In *Journal of Urban Economics* 54, s. 474-498.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

JEŘÁBEK, Hynek. 1993. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova.

JUST SPACE ECONOMY AND PLANNING GROUP. 2015. *London for all! A handbook for community and small business groups fighting to retain workspace for London's diverse economies*.

LATERAL ARTS – ART GALLERY. Přístup 1. dubna 2016. *David Bratby - Public Art*. <http://www.larts.co.uk/xbratd.html>.

LEES, Loretta, SLATER, Tom, WYLY, Elvin K.. 2008. *Gentrification*. London: Routledge/Taylor & Francis Group.

LEES, Loretta. 2000. *A Re-appraisal of Gentrification: towards a 'geography of gentrification'*. In *Progress in Human Geography*, 24 (3): 389-408.

- LEES, Loretta, London Tenants Foundation, Just Space, Southwark Notes Archive Group. 2014. *Staying Put. An Anti-Gentrification Handbook for Council Estates in London*. London: Calverts Co-operative.
- LEY, David. 1986. *Alternative explanations for inner-city gentrification: a Canadian assessment*. In *Annals of the Association of American Geographers* 76 (4): 521-535.
- LEY, David. 2003. *Artists, aestheticisation and the field of gentrification*. In *Urban Studies* 40 (12): 2527–2544.
- LEY, David. 1981. *Inner-city revitalization in Canada: A Vancouver case study*. In *The Canadian Geographer* 25: 124-148.
- LEY, David. 1980. *Liberal ideology and the postindustrial city*. In *Annals of the Association of American Geographers* 70: 238-258.
- LEY, David. 1996. *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*. Oxford: Oxford University Press.
- MILES, M.B., HUBERMAN, M. 1994. *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks: SAGE.
- MORRIS, Alan, JAMIESON, Michelle, PATULHY, Roger. 2012. *Is social mixing of tenures a solution for public housing estates?* In *Evidence Base 1*: 1-21.
- NEWMAN, Kathe, WYLY, Elvin K.. 2006. *The right to stay put, revisited: gentrification and resistance to displacement in New York City*. In *Urban Studies* 43 (1): 23-57.
- REESE, Jason. 2004. *Technical Memorandum on Gentrification Issues*. Kirwan Institute for the Study of Race & Ethnicity, The Ohio State University.
- SLATER, Tom. 2011. *Gentrification of the City*. In *The New Blackwell companion to the city*: s. 571-585.

SMITH, Neil. 2002. *New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy*. In *Antipode* 34 (3): 427-450.

SMITH, Neil. 1996. *The new urban frontier. Gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.

SOUTHWARK NOTES – WHOSE REGENREATION? Přístup 28. března 2016. *Elephant*. <https://southwarknotes.wordpress.com/the-elephant/>.

SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva. (2001): *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press.

ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára. a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: Pravidla hry*. Praha: Portál.

SÝKORA, Luděk. 2001. *Klasifikace změn v prostorové struktuře postkomunistických měst*. In *Folia geographica* 4: s. 194-204.

U.S. DEPARTMENT OF HOUSING AND URBAN DEVELOPMENT. 2001. *General Guidance on Community and Resident Involvement*.

WILSON, Matthew. 2. 5. 2014. *Hidden forest at the heart of London's Heygate estate regeneration*. Přístup 3. dubna 2016, <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/bf9d750a-cb9f-11e3-8ccf-00144feabdc0.html#slide8>.

Přílohy

Návod na rozhovor

1. What links you with E&C?
  - how long have you been living there?
  - why did you choose E&C (if chosen)
2. Could you describe how the appearance of the district has changed within last years? (within the time you've been living there)
3. What do you think about these changes?
4. How has the local population changed? Is there a lot of people you used to know that had to move away? What do you think about these changes?
5. What can you tell about spirit of community in Elephant area?
6. Is there a lot of businesses that disappeared or in danger of disappearance?
7. How has the infrastructure changed? Could you describe how the appearance of the neighbourhood has changed in terms of architecture, infrastructure, green places?
8. Do you spend a lot of time in your neighbourhood? (if so, how do you spend time there?)
9. Are you planning to stay there or would you better move somewhere else? How do you see the future of E&C? What should local authorities do to prevent drastic changes and population displacement?